

เอกสารประกอบ

วันป่าชุมชนแห่งชาติ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กรมป่าไม้ สำนักจัดการป่าชุมชน
61 ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทร.02-561-4292-3 โทรสาร. 02-940-6664

วันป่าชุมชนแห่งชาติ

วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ของทุกปี

๑. หลักการและเหตุผล

๑.๑ สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลรักษาป่า เพื่อให้คนอยู่กับป่าได้อย่างเกื้อกูล

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ทรงเป็น “พระมหากษัตริย์นักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่” ทรงเป็นต้นแบบของการพัฒนาแบบบูรณาการ ด้วยทรงมองการพัฒนาอย่างองค์รวม เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง ความเชื่อมโยงของทรัพยากรธรรมชาติกับคน โดยเฉพาะความเป็นอยู่ของประชาชน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ดิน น้ำ เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ และเพื่อให้ “คน” กับ “ธรรมชาติ” อยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยและเอื้อประโยชน์ต่อกันได้อย่างยั่งยืน

ทรงมีพระราชดำริให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้ โดยพยายามเปลี่ยนราษฎรจากสถานภาพผู้บุกรุกทำลายป่า ให้กลายมาเป็นผู้อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ด้วยทรงตระหนักถึงการพึ่งพาของคนและป่า ทรงมีแนวพระราชดำริที่จะให้คนอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน ดังนี้ (๑) จัดจำแนกความเหมาะสมการใช้ที่ดินตามลักษณะโครงสร้างของดิน การพัฒนาชุมชนต้องคำนึงถึงการจัดพื้นที่อย่างเหมาะสมแก่ราษฎร ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชน พื้นที่ทำกินหรือพื้นที่เพาะปลูก และพื้นที่อนุรักษ์ (๒) ส่งเสริมพัฒนาและพัฒนาอาชีพ โดยให้ราษฎรปลูกพืชเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วย เพื่อจะได้พึ่งตนเองได้ (๓) ส่งเสริมให้ราษฎรมีส่วนร่วมในกิจกรรมปลูกป่า และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง ทรงเสนอแนะให้ตั้ง “ป่าไม้หมู่บ้าน” ขึ้นมา เพื่อให้ราษฎรเพาะต้นกล้าให้แก่ราชการ เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อกัน (๔) ส่งเสริมการศึกษา เพื่อให้ราษฎรมีความรู้ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร เมื่อชาวบ้านมีการศึกษามีความรู้ ก็ย่อมเกิดความเข้าใจ เกิดจิตสำนึกทางสังคม และสำนึกในทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (๕) เสริมสร้างคุณธรรมและจิตสำนึก งานด้านอนุรักษ์ป่าไม้และต้นน้ำลำธาร จะประสบผลดี มีความยั่งยืน ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจิตสำนึกของชาวบ้านเป็นสำคัญ

ทรงเห็นว่าความยั่งยืนของป่าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยคนมีจิตสำนึกรักป่า จึงทรงแนะนำให้สร้างความตระหนักแก่ประชาชนให้มีความรักป่าไม้ด้วยจิตสำนึกร่วมกัน (Awareness and Sharing Participation) มากกว่าวิธีการใช้อำนาจบังคับ ในคราวเสด็จพระราชดำเนินไปหน่วยงานพัฒนาต้นน้ำทุ่งจ้อ (ปัจจุบันคือหน่วยจัดการต้นน้ำทุ่งจ้อ) อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๑๙ พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสกับเจ้าหน้าที่ที่เฝ้ารับเสด็จว่า ความว่า

“...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ควรปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

ตลอดระยะเวลา ๗๐ ปีแห่งการครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีแนวพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาป่ามากมาย และเกิดเป็นโครงการพระราชดำริอีกนับไม่ถ้วน ซึ่งครอบคลุมหัวใจหลักใน ๓ ด้าน คือ การอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูสภาพป่าและการปลูกป่า และการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน พระราชดำรัสและพระราชกรณียกิจที่รวบรวมมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงพระราชปณิธานในการให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าช่วยกันทำนุบำรุง ดูแลรักษาป่าไม้ เพื่อประโยชน์สุขของปวงชนชาวไทย

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๒๐ “...นอกจากนี้ยังอาจฝึกให้ราษฎรช่วยทำหน้าที่พนักงานดูแลรักษาป่า เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีผลประโยชน์ร่วมกัน...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร “...ให้ชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ต้น และควรมีประโยชน์จากกิจกรรมด้วย เช่น ให้เพาะต้นกล้าแล้วซื้อจากเขา แทนที่จะต้องผลิตต้นกล้าโดยราชการเอง เพราะคงไม่ทันต่อความต้องการ ควรจะจัดตั้ง “ป่าไม้หมู่บ้าน” ขึ้นมาได้ หมายความว่าให้ชาวบ้านเป็นผู้เพาะต้นกล้าภายในพื้นที่ของตนเอง แล้วทางราชการหรือเอกชนไปซื้อจากชาวบ้านให้ชาวบ้านมีรายได้ด้วย...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๒๓ ณ โรงแรมรินคำ จังหวัดเชียงใหม่ “...การปลูกป่า ๓ อย่าง แต่ให้ประโยชน์ ๔ อย่าง ซึ่งได้แก่ ไม้ผล ไม้สร้างบ้าน และไม้พืชนั้นสามารถให้ประโยชน์ได้ถึง ๔ อย่าง คือ นอกจากประโยชน์ในตัวเองตามชื่อแล้ว ยังสามารถให้ประโยชน์ที่ ๔ ซึ่งเป็นข้อสำคัญ คือ สามารถช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำลำธารด้วย...”

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

ทรงให้ความสำคัญกับป่าไม้ในประเทศ ทรงมีพระปณิธานอันแน่วแน่ให้บรรเทาวิกฤตสิ่งแวดล้อมของประเทศและของโลก ทรงเชิญชวนประชาชนทั่วไปและข้าราชการในภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกันปลูกป่าตัวอย่าง เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรัก ห่วงแหนป่าไม้ โดยทรงยึดหลักการทรงงานตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ตลอดจนเกิดความรัก ความสามัคคีในชุมชน ทรงใช้หลักการ “ปลูกป่าในใจคน” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร คือการปลูกจิตสำนึกในการรักผืนป่าให้แก่คนเสียก่อน รวมถึงการปลูกไม้ใช้สอย ไม้ผล และไม้ยืนต้นที่จะเติบโตเป็นป่า

พระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทานแก่ราษฎรบ้านถ้ำตัว ณ บ้านถ้ำตัว อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๒๕ “...พระเจ้าอยู่หัวเป็นน้ำ ฉันจะเป็นป่า ป่าที่ถวายเป็นความรักภักดีต่อน้ำ พระเจ้าอยู่หัวสร้างอ่างเก็บน้ำ ฉันจะสร้างป่า...”

พระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๖ "...เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า ทำอย่างไรจะให้ชาวบ้านไม่เห็นว่าเป็นศัตรูกับเขา ชาวบ้านโดยมากมักจะได้รับลูกยูลูกกล้วยแล้วก็บุกเข้าไปตัดป่า ตำรวจจะไปจับชาวบ้านซึ่งยากจนนี้ก็ลำบากจะทำให้ศัตรูของประเทศไทยได้โอกาสจะทำอย่างไรดี ในที่สุดท่านก็คิดออกท่านบอกว่าถ้าชาวบ้านปลูกป่าเสียเอง ดูแลป่าเสียเอง เขาได้กินได้อยู่มีความสุขความเจริญในป่า เขาก็จะดูแลป่า ถึงได้เกิดโครงการปาร์กน้ำขึ้น..."

พระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๕ "...ถ้าเราสามารถร่วมกันจัดระบบได้ดี คนกับป่าก็คงจะอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ต้องทำลายซึ่งกันและกัน และแผ่นดินที่เสื่อมโทรมผืนนี้ก็จะกลับคืนมาเป็นประโยชน์มหาศาลแก่พวกเรา

ข้าพเจ้าขอชี้แจงว่า เพราะเหตุใดเราจึงควรรักษาป่า มิใช่เพียงเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเท่านั้น แต่เหตุผลที่สำคัญที่สุดก็คือแหล่งน้ำ และพวกเราควรจะรู้คุณค่าของแผ่นดิน เราเรียกแผ่นดินนี้ว่าแผ่นดินแม่ ก็เพราะแผ่นดินนี้เป็นที่เกิดและเลี้ยงดูคนไทยมากกว่า ๗๐๐ ปี ควรที่เราทั้งหลายจะบำรุงรักษาแผ่นดิน ให้คงความสมบูรณ์ไว้ ถ้าเรามัวแต่ตัดถวลงผลประโยชน์จากผืนดิน เช่นเอาแต่ตัดไม้ขายจนป่าสูญสิ้นไป ใช้น้ำฆ่าแมลงและฆ่าวัชพืชจนดินเสียหมด หรือทิ้งของเสียสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำคลองโดยไม่หวั่นใยแผ่นดินเลย หากเราทำทารุณกรรมต่อแผ่นดินโดยไร้ความสำนึกถึงบุญคุณเช่นนี้ สักวันหนึ่งแผ่นดินแม่คงตายจากเราไป โดยไม่มีวันหวนกลับคืนมา คงเหลือไว้ซึ่งแผ่นดินที่แห้งแล้งสิ้นสภาพจากการเป็นดินที่เราจะทำการเพาะปลูกได้ คงจะมีแต่ฝุ่นฟุ้งตลบไปหมด เสมือนแผ่นดินที่ไร้วิญญาณ ไร้ความหมายใดๆ ต่อชีวิตบนผืนโลก

ขณะที่เรายังมีเวลาและโอกาสที่ฟื้นฟูรักษาแผ่นดินแม่ ป่าไม้ เป็นเครื่องบำรุงที่ดีของแผ่นดินประเทศไทยนั้นอยู่ปลายเขตรมรุ่ม เมื่อลมพัดเอาไอน้ำจากทะเลขึ้นมาได้กระทบกับความชุ่มชื้นจากป่าไม้ไอน้ำก็จะกลั่นตัวเป็นหยาดฝน ตกลงมาให้เราได้อาศัย น้ำจืดไว้ดื่มใช้ รากของต้นไม้ยังช่วยซับน้ำไว้ใต้ดิน แม้กระทั่งซึมซาบลงไปเป็นน้ำบาดาล ท่านทราบหรือไม่ว่า ผิวดินในป่านั้น มีซากใบไม้และกิ่งไม้ทับถมกันเป็นชั้นหน้าดินที่หนาถึงครึ่งเมตร มีความสามารถอุ้มน้ำได้มากกว่าผิวดินธรรมดา ๕ ถึง ๗ เท่า ถ้าฝนตกบนผิวดินธรรมดาเพียง ๖๐ ถึง ๘๐ มิลลิเมตรเท่านั้น น้ำก็จะไหลบ่าแล้ว ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดอุทกภัยขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า อย่างที่พวกเราที่เคยทราบกันดี และประชาชนที่พูดกันว่าฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลนั้นความจริงเป็นฝีมือมนุษย์นั่นเอง เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะให้สภาพธรรมชาติกลับคืนมาเหมือนเดิม มีแม่น้ำลำธาร มีน้ำจืด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดต่อชีวิตมนุษย์และการพัฒนาประเทศชาติ พวกเราต้องเข้าใจและช่วยกันรักษาป่า เพื่อเราจะได้มีอนาคต และความหวังร่วมกัน

ข้าพเจ้าอาจจะได้ทำหน้าที่เพื่อประชาชนมาแล้วหลายอย่าง แต่ถ้าข้าพเจ้าไม่สามารถทำให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของการรักษาป่าว่า ป่านี้ช่วยพิทักษ์น้ำและเก็บน้ำไว้ในดินเพื่อเราก็เหมือนกับข้าพเจ้าทำหน้าที่ยังไม่สมบูรณ์..."

พระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทานวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๓ “...เมื่อป่าหมดไปคนเราก็อยู่ไม่ได้ คนกับป่าจึงต้องอยู่ด้วยกัน คือคนคอยดูแลรักษาป่า และป่าก็จะอำนวยประโยชน์ให้แก่คน เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน...”

พระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทานเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ “...ป่าทุกประเภทเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติของคนเรา หากปราศจากป่าเสียแล้ว คนเราคงจะอยู่กันไม่ได้ จึงต้องรักษาป่าไว้เพื่อให้อยู่ด้วยกันได้ทั้งคนและป่า...”

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็น สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงเยี่ยมราษฎร บ้านค่าน้ำสร้าง ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัด ยโสธร ทรงรับทราบถึงปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนที่ชาวบ้านได้ถวายรายงาน จึงได้พระราชทานพระราชดำริ ให้หน่วยราชการ ให้การช่วยเหลือดูแลราษฎรให้อยู่ดีกินดี และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทาน พระราชดำริให้พัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ ด้วยการขุดลอกหนองอิง ที่เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ พร้อมการ พัฒนาปรับปรุงดินและพื้นที่แห้งแล้งด้วยการปลูกป่า และหญ้าแฝก รวมถึงการฟื้นฟูสภาพป่าโดยรอบหนองอิง ในพื้นที่กว่า ๓,๐๐๖ ไร่ (ป่าดงมัน) โดยราษฎรได้เข้ามามีส่วนร่วมและร่วมใจกันพัฒนาพื้นที่ ซึ่งในอดีตก่อนได้รับ พระมหากรุณาธิคุณ โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณหนองอิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประสบปัญหาน้ำท่วม ความ รุนแรงขึ้นต่อการดำรงชีพ ประกอบกับประชากรในพื้นที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ชาวบ้านจึงทำทุกอย่างเพื่อความอยู่รอด แม้แต่การบุกรุกถากถางป่า ป่าไม้ที่เคยอุดมสมบูรณ์ถูกแผ้วถางเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย สร้างที่ทำกิน นำไม้มาทำฟืน และใช้สอย ทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรม ในระยะหลังแม้แต่จะอาศัยเก็บหาของป่าเพื่อบริโภคและจำหน่ายก็ไม่ได้ เหมือนเดิม ชาวบ้านโดยรวมจึงมีชีวิตยากลำบากยิ่งขึ้น ราษฎรส่วนหนึ่งต้องพากันอพยพออกไปรับจ้าง ย้ายถิ่นฐาน ไปอยู่ในเมืองใหญ่เพื่อหารายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัว ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๔๔ กรมป่าไม้ ได้เข้าดำเนินการ เพื่อสนองพระราชดำริ โดยได้ส่งเสริมและสนับสนุนราษฎรและผู้นำชุมชน ๗ หมู่บ้าน และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ให้บริหารจัดการ “ป่าดงมัน” ในรูปแบบและหลักการของ “ป่าชุมชน” ควบคู่กับการส่งเสริมและ พัฒนาอาชีพด้านป่าไม้ และได้จัดตั้งเป็นเครือข่าย “ป่าชุมชนดงมัน” ขึ้นในปี ๒๕๔๖ เพื่อสนองพระราชดำริ “ฟื้นฟูสภาพป่าเพื่อให้คนอยู่กับป่าได้อย่างเกื้อกูล” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๓)

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระปฐมบรมราชโองการของ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ความว่า

“...เราจะสืบสาน รักษา และต่อยอด และครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป...”

สะท้อนถึงพระราชปณิธาน พระราชหฤทัยอันมุ่งมั่นในการสืบสาน รักษา และต่อยอด พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อสานต่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาราษฎร์ ตลอดช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงเรียนรู้หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในด้านต่าง ๆ โดยได้ทรงติดตามเสด็จฯ ไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจพร้อมพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในแทบทุกหนแห่ง เมื่อเสด็จขึ้นทรงราชย์ ทรงต่อยอดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ปวงประชาชนชาวไทยสืบไป

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อครั้งทรงดำรงพระราชอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร) พระองค์ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร บ้านค่าน้ำสร้าง ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ ได้พระราชทานพระราชดำริให้พัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ ด้วยการขุดลอกหนองอิงที่เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ พร้อมการพัฒนาปรับปรุงดินและพื้นที่แหล่งเลี้ยง ด้วยการปลูกป่าและหญ้าแฝก รวมถึงการฟื้นฟูสภาพป่าโดยรอบหนองอิง ในพื้นที่กว่า ๓,๐๐๖ ไร่ โดยราษฎรได้เข้ามามีส่วนร่วมและร่วมใจกันพัฒนาพื้นที่โดยรอบหนองอิง โดยพื้นที่หนองอิง มีแม่น้ำสองสายมาบรรจบกัน คือแม่น้ำชีและลำน้ำยัง พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ลุ่มต่ำและเป็นเส้นทางน้ำไหลผ่าน ทำให้ประสบกับปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน เพื่อความอยู่รอดชาวบ้านจึงต้องบุกรุกป่า สร้างที่อยู่อาศัย ทำไร่เลื่อนลอย บางส่วนต้องย้ายถิ่นฐานออกไปทำงานในเมือง

ต่อมาได้จัดตั้งเป็น “ป่าชุมชนดงมัน” ในปี ๒๕๔๖ เพื่อสนองพระราชดำริ “ฟื้นฟูสภาพป่าเพื่อให้คนอยู่กับป่าได้อย่างเกื้อกูล” การฟื้นฟูป่าไม้บริเวณพื้นที่หนองอิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริประสบผลสำเร็จอย่างยิ่ง ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติกลับคืนความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม และเป็นแบบอย่างของแนวทางการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พระราชดำรัสสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในคราวเสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานเปิดงานสัมมนาวิชาการ “รักษ่าป่านาน” เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๕๗ ความว่า “...ป่าไม้เหมือนซูเปอร์มาร์เก็ตชาวบ้าน ต้องการอะไรก็ไปเอาในป่านั้น มีปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ล้วนหาได้จากป่าทั้งสิ้น แต่การรักษาป่าและทรัพยากรต่างๆ มีความหลากหลาย ฉะนั้นวิธีการที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนได้ คือ การให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ จากธรรมชาติรอบตัว มีความรู้ความเข้าใจ เกิดความรักความผูกพัน และหวงแหนในทรัพยากรของตนเอง สร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบให้แก่ชุมชน...”

สำหรับการดำเนินการเพื่อสนองพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรมป่าไม้ ร่วมกับ บริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) ดำเนินโครงการ ๖๐ ป่าชุมชนอนุรักษ์พันธุกรรมพืชตามแนวพระราชดำริ เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๕๘ และเพื่อสนองพระราชดำริด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ตลอดจนเพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากร ท้องถิ่น ตามกรอบแนวทางโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) นอกจากนี้ กรมป่าไม้ ได้ร่วมกับ บริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) ดำเนินโครงการคนรักป่า ป่ารักชุมชน เพื่อสนับสนุนชุมชน ที่มีผลงานในด้านการดูแลรักษา ป่าชุมชนโดยการมอบรางวัลเชิดชูเกียรติเพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการทำงาน และเป็นตัวอย่างแก่ชุมชนทั่วไป ให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้รับ พระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานถ้วยรางวัลสำหรับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมป่าไม้ในฐานะเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ได้ดำเนินการบริหารจัดการป่าอย่างมีส่วนร่วมตามแนวทางป่าชุมชน มาตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ โดยการส่งเสริมให้ชุมชนที่อยู่อาศัยรอบเขตป่า รวมถึงชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง เข้ามาช่วยเหลือดูแลจัดการทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ สามารถได้ประโยชน์อย่างยั่งยืนภายใต้ข้อกำหนดและระเบียบที่กำหนด ป่าชุมชน เป็นหนึ่งในแนวความคิดที่กรมป่าไม้ส่งเสริมให้ชุมชนที่อาศัยอยู่รอบป่าและที่อยู่ใกล้เคียงมีส่วนร่วมในการเข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ เพื่อการอนุรักษ์ รักษาป่าไม้ไว้ให้คงความสมดุล และชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างยั่งยืน โดยการน้อมนำแนวพระราชดำริและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงให้ความสำคัญต่อป่าไม้ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลรักษาป่า ส่งผลให้รัฐบาล หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และประชาชนทุกหมู่เหล่า ได้ร่วมกันปลูกและฟื้นฟูป่า รวมทั้งมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลรักษาป่า ในรูปของ “ป่าชุมชน” มากยิ่งขึ้น ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ ขึ้น ในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

ดังนั้นเพื่อเป็นการน้อมรำลึกและสืบสานพระราชปณิธานของสถาบันพระมหากษัตริย์ เพื่อรวมพลังประชาชนชาวไทยจากทุกภาคส่วนในการร่วมดูแลรักษาป่าซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าอย่างยิ่ง จึงเสนอเห็นควรกำหนดให้ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ของทุกปี เป็น วันป่าชุมชนแห่งชาติ ต่อไป

๑.๒ “ป่าชุมชน” รูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลรักษาป่า และใช้ประโยชน์จากป่า เพื่อให้คนอยู่กับป่าได้อย่างเกื้อกูลสอดคล้องตามแนวทางพระราชดำริ

เป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) กำหนดให้มีสัดส่วนพื้นที่สีเขียวทุกประเภท ร้อยละ ๕๕ ของพื้นที่ประเทศ โดยแบ่งเป็น พื้นที่เป็นป่าธรรมชาติ ร้อยละ ๓๕ พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ เพื่อการใช้ประโยชน์ (รวมทั้งป่าชุมชน) ร้อยละ ๑๕ พื้นที่สีเขียวในเขตเมืองและชนบท ร้อยละ ๕ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) กำหนดให้มีสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ ร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ประเทศ แบ่งเป็น พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ ร้อยละ ๒๕ และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ (รวมทั้งป่าชุมชน) ร้อยละ ๑๕ เพื่อประโยชน์ในการรักษาสมดุลทางธรรมชาติ และการอนุรักษ์ดิน น้ำ และเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมป่าไม้ในฐานะเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ได้ดำเนินการบริหารจัดการป่าอย่างมีส่วนร่วมตามแนวทางป่าชุมชน มาตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ โดยการส่งเสริมให้ชุมชนที่อยู่อาศัยรอบเขตป่า รวมถึงชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง เข้ามาช่วยเหลือดูแลจัดการทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อการอนุรักษ์ รักษาป่าไม้ไว้ให้คงความสมดุล และชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างยั่งยืน โดยการน้อมนำแนวพระราชดำริ มาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการดำเนินงานป่าชุมชน

๑.๓ การส่งเสริมขยายผลโครงการป่าชุมชนตามแนวพระราชดำริ และนโยบายรัฐบาล

การส่งเสริมการดำเนินงานด้านป่าชุมชน มีการขยายผลอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม ตามแนวพระราชดำริ ตามนโยบายรัฐบาล และตามนโยบายกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ โครงการป่าชุมชนได้รับรางวัลความเป็นเลิศด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมในระดับดีเยี่ยม และได้มีการส่งเสริมการขยายผลการจัดตั้งป่าชุมชนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๒) มีป่าชุมชนตามมาตรา ๙๙ และ ๑๐๐ แห่งพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.๒๕๖๒ จำนวนทั้งสิ้น ๑๑,๓๒๗ ป่าชุมชน เนื้อที่ ๖.๒๙ ล้านไร่ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จำนวน ๑๓,๐๒๘ หมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายผลผลิตในภาพรวมทั้งประเทศ จำนวน ๑๕,๐๐๐ ป่าชุมชน พื้นที่ประมาณ ๑๐ ล้านไร่ และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ประมาณ ๑๘,๐๐๐ หมู่บ้าน

การประเมินป่าชุมชน

ค่าการประเมินป่าชุมชน	ผลการจัดตั้ง ๑๓,๐๒๘ หมู่บ้าน (พื้นที่ ๖.๒๙ ล้านไร่)	เป้าหมายภาพรวม ๑๘,๐๐๐ หมู่บ้าน (พื้นที่ ๑๐ ล้านไร่)	ค่าเฉลี่ยต่อหน่วยในการประเมิน
๑. จำนวนประชาชนที่ได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน	๓,๗๑๒,๙๘๐	๕,๑๓๐,๐๐๐	๒๘๕
๒. มูลค่าฟืนฟางป่าชุมชน	๔,๒๒๑	๖,๗๑๐	๖๗๑
๓. การกักเก็บคาร์บอนของต้นไม้ในป่าชุมชน	๔๐	๖๓	๖.๓
๔. การกักเก็บน้ำในดินและปลดปล่อยน้ำท่า	๔,๓๒๑	๖,๘๗๐	๖๘๗
๕. การประเมินมูลค่าระบบนิเวศของป่า	๕๖๔,๔๔๔	๘๙๗,๓๗๕	๘๙,๗๓๗.๔๘

ที่มา: คำนวณจากป่าชุมชนตาม พ.ร.บ. พ.ศ. ๒๕๖๒ จำนวน ๑๑,๓๒๗ ป่าชุมชน

* ข้อมูลทางการปกครอง ใช้อ้างอิงสถิติ (ประกาศกรมการปกครอง เรื่องแจ้งข้อมูลทางการปกครอง ลง ๒๐ ก.พ. ๒๕๖๒) <http://www.isaranews.org>

** ข้อมูลจากการสำรวจค่าการฟืนฟางของสำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้

*** ข้อมูลจากการศึกษาการกักเก็บคาร์บอนและความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

**** ข้อมูลจาก facebook.com/seubNakhasathienFD

***** ข้อมูลจากหนังสือการประเมินมูลค่าระบบนิเวศ ปี ๒๕๖๐ จัดทำโดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานรากชีวภาพ (องค์กรมหาชน)

ผลการประเมินป่าชุมชน จากข้อมูลป่าชุมชนตาม พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ จำนวน ๑๑,๓๒๗ ป่าชุมชน พบว่า จำนวนประชาชนที่ได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน จำนวนประมาณ ๓.๗ ล้านครัวเรือน มูลค่าการฟืนฟางป่าชุมชน ประมาณ ๔,๒๒๑ ล้านบาท การกักเก็บคาร์บอนของต้นไม้ในป่าชุมชน ประมาณ ๔๐ ล้านตันคาร์บอน การกักเก็บน้ำในดินและปลดปล่อยน้ำท่า ประมาณ ๔,๓๒๑ ล้านลูกบาศก์เมตร และการประเมินมูลค่าระบบนิเวศของป่า ประมาณ ๕๖๔,๔๔๔ ล้านบาท

การขยายผลโครงการป่าชุมชนจะมีส่วนช่วยสนับสนุนงานนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ โดยมุ่งเน้นส่งเสริมในเรื่องความร่วมมือเพื่อให้เกิดการบูรณาการการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในการช่วยดูแลทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ โดยเมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓ พลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรี ได้เดินทางไปมอบนโยบายการขับเคลื่อนนโยบายสำคัญเร่งด่วนของรัฐบาลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ในการสร้างการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายความร่วมมือภาคประชาชน โดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยมีพี่น้องประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ และอีกหนึ่งกลุ่มเครือข่ายที่มีความสำคัญและเป็นพลังในการขับเคลื่อนงานในการช่วยดูแลทรัพยากรป่าไม้ คือ กลุ่มเครือข่ายป่าชุมชน ที่เป็นหัวใจสำคัญในการบริหารจัดการป่าชุมชนในการดูแลป่าควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างเหมาะสม

จากการรวมพลังการมีส่วนร่วมจากภาคเครือข่ายป่าชุมชน จึงเกิดความร่วมมือในการดำเนินการโครงการต่าง ๆ มากมาย ที่ช่วยขับเคลื่อนงานตามนโยบายของรัฐบาล เช่น โครงการรวมใจไทยปลูกต้นไม้ เพื่อแผ่นดิน ที่เครือข่ายป่าชุมชนได้ร่วมกันปลูกต้นไม้ทั้งในพื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่สาธารณะ และในพื้นที่ของตนเอง เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล รวมถึงโครงการปลูกป่าและป้องกันไฟป่าในพื้นที่ป่าชุมชน โดยมีเป้าหมายในการปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชน ๑๑,๓๒๗ ป่าชุมชน เนื้อที่กว่า ๕ แสนไร่ กล้าไม้ ๑๔ ล้านกล้า และกิจกรรมในการป้องกันไฟป่า ได้แก่ การลาดตระเวนป้องกันไฟป่า การทำแนวกันไฟ การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ป้องกันไฟ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเครือข่ายป่าชุมชนเหล่านี้เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินการ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมป่าไม้ ได้ดำเนินการในการเร่งสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายป่าชุมชน ในการดูแล ปกป้อง รักษาพื้นที่ป่า ครอบคลุม ๖๘ จังหวัดทั่วประเทศ ในปัจจุบันมีสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชน จำนวน ๑๗๔,๐๑๙ คน จาก ๑๑,๖๗๗ หมู่บ้าน ขณะเดียวกันป่าชุมชน จะช่วยในการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ตามเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔) และเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชุมชนที่ร่วมดูแลรักษาป่า กรมป่าไม้ได้ร่วมกับบริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) จัดให้มีการสนับสนุนรางวัลป่าชุมชนที่ประสบผลสำเร็จด้านการบริหารจัดการป่าชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบในการขยายผลไปยังป่าชุมชนอื่นๆ จำนวน ไม่น้อยกว่า ๑,๖๓๔ ป่าชุมชน ตัวอย่างเช่น ป่าชุมชนบ้านภูเขาก้าว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นต้นแบบด้านความหลากหลายทางชีวภาพ โดยผ่านการประเมินได้รับรางวัล ชนะเลิศป่าชุมชนดีเด่นด้าน “การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ประจำปี ๒๕๖๑ และป่าชุมชนบ้านกุดหมากไฟ อำเภอนองวัวหอ จังหวัดอุดรธานี เป็นป่าชุมชนต้นแบบด้านการบริหารจัดการน้ำตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยผ่านการประเมินได้รับรางวัล ชนะเลิศป่าชุมชนดีเด่นด้าน “ป่าชุมชน รักษา น้ำ รักษา พัฒนาชีวิต” ประจำปี ๒๕๖๓ เป็นต้น

ขณะเดียวกันป่าชุมชนยังนำไปสู่การขยายผลในหลากหลายมิติ เช่น การพัฒนาคน / การพัฒนาผู้นำ การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติในป่าชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชน/โฮมสเตย์ การพัฒนากลุ่มอาชีพ การพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการต่อยอดสร้างเศรษฐกิจชุมชน การเชื่อมโยงหน่วยงาน องค์กรสนับสนุนป่าชุมชน เช่น กองทุนสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พัฒนาชุมชน และภาคเอกชน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

ป่าชุมชนบ้านกุดหมากไฟ หมู่ที่ ๑ ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอนองวัวหอ จังหวัดอุดรธานี มีแนวทางการบริหารจัดการที่เริ่มจากป่าชุมชนขยายผลสู่หลากหลายมิติ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยบริเวณต้นน้ำ ดำเนินกิจกรรม ป้องกันและคุ้มครองป่า พัฒนา/เสริมสภาพป่าให้อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหาร แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชน กลางน้ำ เป็นการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เช่น กลุ่มธนาคารต้นไม้ กลุ่มชาวนาเกษตรอินทรีย์ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มเกษตรกรกล้วยหอมทอง กลุ่มเกษตรกรคนรักมะม่วง ปลายน้ำ ชุมชนเมืองได้รับประโยชน์ เช่น นครอุดรธานี มีน้ำอุปโภค บริโภคอย่างเพียงพอ การเกษตรพื้นที่ชลประทาน ห้วยหลวง เป็นต้น

เครือข่ายในชุมชนที่เกิดขึ้น จากการมีคุณภาพชีวิตที่ดีจากการดูแลรักษาป่า และการบริหารจัดการน้ำ เช่น วิถีชาวพุทธ ชุมชนกุดหมากไฟ การสืบสานประเพณี ตามฮีตเก่า คองเดิม (ลงแขกเกี่ยวข้าว) ศูนย์เรียนรู้ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ต.กุดหมากไฟ โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ สถาบันการเงินประชาชนกุดหมากไฟ วิสาหกิจชุมชน “คนรักมะม่วง” วิสาหกิจชุมชน “ผู้ปลูกกล้วยหอมทอง” กลุ่มธนาคารต้นไม้ ร้านค้าชุมชน วิสาหกิจโฮมสเตย์ ต.กุดหมากไฟ กลุ่มอาหารแปรรูป กลุ่มผู้รักกระบือไทย แหล่งท่องเที่ยว “วัดภูตะเภาทอง” และแหล่งท่องเที่ยว “น้ำตกหินตั้ง” เป็นต้น

๑.๔ เส้นทาง ๒๘ ปีสู่พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒

การดำเนินงานบริหารจัดการป่าชุมชนแต่เดิม (ก่อนมี พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒) ดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช ๒๔๘๔ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ โดยชุมชนดำเนินการร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการบริหารจัดการป่าชุมชน การดำเนินกิจกรรมในป่าชุมชน เป็นไปในลักษณะการควบคุม มีข้อจำกัดในการบริหารจัดการป่า ทำให้ไม่สะดวกต่อการนำมาเป็นเครื่องมือ ในการส่งเสริม หรือสร้างแรงจูงใจสำหรับชุมชนในการร่วมดูแลรักษาป่าหรือร่วมบริหารจัดการป่าชุมชน จึงเป็นที่มา ของความพยายามในการเสนอ “ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.” และนับเป็นร่างพระราชบัญญัติ ที่มีประวัติการเสนอเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาเพื่อออกเป็นกฎหมายมาเป็นระยะเวลายาวนานถึง ๒๘ ปี ทั้งจากหน่วยงานของรัฐและภาคประชาชน โดยสรุปได้ดังนี้

- ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ คณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน ในคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ซึ่งคณะบดีคณะวนศาสตร์ เป็นประธาน ได้มีข้อเสนอว่า “เพื่อให้ผล ในทางปฏิบัติและการบังคับใช้กฎหมายเกิดขึ้นได้โดยเร็วและมีประสิทธิภาพ เห็นควรให้กรมป่าไม้ปรับปรุง กฎหมาย กฎระเบียบที่มีอยู่ให้อำนวยความสะดวกต่อการจัดการป่าชุมชนโดยไม่จำเป็นต้องร่างพระราชบัญญัติใหม่” แต่กรมป่าไม้พิจารณาแล้วเห็นว่าควรกำหนดให้มีร่างพระราชบัญญัติขึ้นมาใหม่ โดยมีการแต่งตั้งกรรมการ ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนเป็นครั้งแรก เพื่อเสนอร่างไปยังคณะรัฐมนตรี ผ่านกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติรับหลักการร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ... เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

- ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ นับเป็นครั้งแรกที่มีการระบุเรื่องกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชนในคำแถลงนโยบาย คณะรัฐมนตรี ในสมัยนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี ที่แถลงต่อรัฐสภา “ข้อ ๗ นโยบาย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะฟื้นฟูอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น โดยส่งเสริมให้ประชาชนองค์กรประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการโดยจะดำเนินการ ๗.๑ เร่งรัดการออกกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ ประชาชนและองค์กรประชาชนมีส่วนร่วมในการปลูก ป้องกันรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน”

- ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ มีร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับประชาชนเป็นครั้งแรก โดยประชาชนได้มีการ เข้าชื่อเสนอกฎหมาย จำนวน ๕๐,๐๐๐ รายชื่อ เสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ต่อประธานสภา ผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เพื่อให้รัฐสภาพิจารณาออกเป็นกฎหมาย แต่ระหว่างการพิจารณา มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรเกิดขึ้น ทำให้ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. เป็นอันตกไป

- ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ คณะรัฐมนตรีในสมัยนั้นได้ยืนยันร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ที่ค้างอยู่ในสภา ให้พิจารณาต่อ และรัฐสภาเห็นชอบให้มีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ต่อ ซึ่งในขั้นการพิจารณา ของวุฒิสภาได้มีการแก้ไขโดย “มิให้จัดตั้งป่าชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์” ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักการสำคัญของร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่ผ่านการพิจารณาจากสภาผู้แทนราษฎรไปโดยสิ้นเชิง ต่อมามติของวุฒิสภา ให้ส่งผลการพิจารณากลับไปให้สภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ แต่สภาผู้แทนราษฎรมิได้ ยืนยันความเห็นเดิม กล่าวคือ ไม่เห็นด้วยกับมติของวุฒิสภา จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมกันทั้งสองสภา เป็นครั้งแรก เพื่อพิจารณาหาข้อยุติ แต่การพิจารณาไม่แล้วเสร็จสมาชิกผู้แทนราษฎรก็สิ้นสภาพลง

● ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ในสมัยรัฐบาลชุดใหม่ก็ได้ยืนยันต่อรัฐสภาว่าจะพิจารณาร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ต่อ โดยตั้งคณะกรรมการร่วมกันทั้งสองสภา เป็นครั้งที่สอง เพื่อให้มีการพิจารณาอีกครั้ง แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ มีการปฏิรูปการปกครอง และมีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๔๙ เมื่อวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ จึงทำให้อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง ทำให้ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. เป็นอันตกไป

● ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ คณะรัฐมนตรี โดยกรมป่าไม้ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. เพื่อเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้บรรจุเข้าสู่ระเบียบวาระการประชุม ครั้งที่ ๗/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ และสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้เห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. และให้ประกาศเป็นกฎหมายใช้บังคับได้ แต่ได้มีการยื่นศาลรัฐธรรมนูญเพื่อตีความว่า ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. มาตรา ๒๕ และมาตรา ๓๕ ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๖ หรือไม่ นอกจากนี้ ได้ขอให้มีการตรวจสอบองค์ประชุมในการพิจารณาวาระที่ ๓ ด้วย

● ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า องค์ประชุมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติไม่ครบองค์ประชุม และไม่อาจถือการออกเสียงลงคะแนนที่ไม่ครบเป็นองค์ประชุมดังกล่าวเป็นการลงมติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญได้ จึงถือว่าการตราพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๔ วรรคสาม อันมีผลให้ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. เป็นอันตกไป

● ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ รัฐบาลยุค คสช. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา) นายกรัฐมนตรี ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ “ข้อ ๙ การรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรและการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยในข้อ ๙.๑ ระบุให้มีการขยายป่าชุมชน” และมีนโยบายให้เร่งผลักดันร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน

● ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ได้ยกร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ขึ้นมาอีกครั้ง โดยปรับชื่อเป็น “ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนนอกเขตอนุรักษ์ พ.ศ.” โดยสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ให้ความเห็นชอบในร่างดังกล่าว ต่อมาสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ได้หมดวาระลง

● ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.) โดยคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติ ในคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ได้นำร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. (ฉบับสภาปฏิรูปแห่งชาติ และฉบับที่กรมป่าไม้ยกร่างขึ้นใหม่) มาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง และเสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับ สปท. ซึ่งในคราวประชุมคณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ ๒๖/๒๕๕๙ (เป็นกรณีพิเศษ) เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๙ ที่ประชุมจึงได้มีมติแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาศึกษาร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ฉบับที่สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศจะเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการก่อนที่ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. จะมีการเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

● **นับตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ - ๒๕๖๐** มีร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนเกิดขึ้นหลายฉบับ จากหลายภาคส่วนที่มีส่วนร่วมในการเสนอและผลักดันร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับกรมป่าไม้ (๒๕๓๕) ฉบับพรรคความหวังใหม่ ฉบับพรรคชาติพัฒนา ฉบับพรรคประชาธิปัตย์ ฉบับพรรคชาติไทย (ฉบับคณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น : กนภ.) ฉบับประชาชน (๒๕๔๒) ฉบับสภาผู้แทนราษฎร (๒๕๔๔) ฉบับสภานิติบัญญัติแห่งชาติ : สนช. (๒๕๕๐) ฉบับสภาปฏิรูปแห่งชาติ : สปช. (๒๕๕๘) และฉบับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ : สปท. (๒๕๕๙) ซึ่งทุกฉบับมีรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้าง แต่มีเจตนารมณ์เดียวกัน คือสมควรมีกฎหมายป่าชุมชนโดยเฉพาะ เพื่อเป็นกฎหมายส่งเสริมให้ประชาชนองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการบริหารจัดการป่า อนุรักษ์ ฟื้นฟู และได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้

● **ปี พ.ศ. ๒๕๖๐** กรมป่าไม้ โดยสำนักจัดการป่าชุมชน และกลุ่มนิติการ ได้ร่วมกันพิจารณาร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ... (ฉบับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ) ที่มีข้อเสนอให้มีการแก้ไขปรับปรุงบางประเด็น เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ หลังจากนั้นกรมป่าไม้ได้เสนอร่างฯ ต่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผ่านคณะกรรมการพัฒนากฎหมาย ซึ่งได้มีมติเห็นชอบ พร้อมทั้งมอบหมายให้กรมป่าไม้จัดทำหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบความจำเป็นในการตราพระราชบัญญัติ (Check list) พร้อมสรุปผลการรับฟังความคิดเห็นอันเป็นไปตามแนวทางการจัดทำและเสนอร่างกฎหมายตามบทบัญญัติ มาตรา ๗๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งในขั้นตอนการเสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ... ต่อคณะรัฐมนตรี มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความเห็นและมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ... สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีจึงมอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับร่างพระราชบัญญัติฯ ไปพิจารณาร่วมกับคณะกรรมการกฤษฎีกา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ได้ข้อยุติ ก่อนนำเสนอคณะรัฐมนตรีตามขั้นตอนการเสนอกฎหมายต่อไป

● **ปี พ.ศ. ๒๕๖๑** สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ได้เสนอรายงานการพิจารณาศึกษาเรื่องร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ... ของคณะกรรมการธิการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีคำสั่งมอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานหลักรับข้อเสนอของคณะกรรมการธิการฯ ไปพิจารณาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาศึกษาร่างกฎหมาย ให้ความเห็นแนวทางและความเหมาะสมของร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ... นำส่งให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรี ซึ่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มอบหมายให้กรมป่าไม้ฯ นำข้อยุติและข้อเสนอจากที่ประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาแก้ไข พร้อมทั้งมีการรับฟังความคิดเห็นตามแนวทางการจัดทำและการเสนอร่างกฎหมาย หลังจากนั้นได้มีการนำเสนอคณะรัฐมนตรีตามขั้นตอนฯ โดยคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบในหลักการร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ... เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ต่อมาในวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๑ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้เห็นชอบในหลักการของร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ... ในวาระที่ ๑ พร้อมทั้งได้แต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ...

● **ปี พ.ศ. ๒๕๖๒** เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ให้ความเห็นชอบในวาระที่ ๒ และ ๓ โดยมีมติเห็นสมควรให้มีการประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ... และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้นำร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย โดยในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ และได้ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๖ ตอนที่ ๗๑ ก ในวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๒

เส้นทาง ๒๘ ปี สู่ พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ เพื่อเทิดพระเกียรติและน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลรักษาป่า

๒.๒ เพื่อให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ได้ทราบถึงความสำคัญของป่าชุมชนและทรัพยากรป่าไม้ของชาติในภาพรวม สร้างขวัญและกำลังใจให้กับชุมชนที่ดูแลรักษาป่า เกิดความภาคภูมิใจและเป็นเกียรติแก่ชุมชน อันจะเป็นการพัฒนาและส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษา ตลอดจนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชน

๒.๓ เพื่อกำหนดวันป่าชุมชนแห่งชาติในเชิงสัญลักษณ์ สำหรับการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ รณรงค์การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๓. แนวทางการดำเนินงาน

จัดกิจกรรม/จัดงาน/จัดนิทรรศการ เพื่อเทิดพระเกียรติและน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ ป่าชุมชนและใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน และณรงค์ประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และเชิญชวนประชาชนร่วมกิจกรรมวันป่าชุมชนแห่งชาติ ในทุกๆ ปี อาทิเช่น

๓.๑ กิจกรรมในส่วนกลาง

จัดกิจกรรมรวมพลังผู้นำเครือข่ายป่าชุมชนทั่วประเทศ โดยในงานจะมีกิจกรรมต่างๆ เช่น

- พิธีถวายสัตย์ปฏิญาณในการร่วมดูแลรักษาป่า
- พิธีมอบรางวัลเชิดชูเกียรติด้านป่าชุมชน
- การสัมมนาวิชาการด้านป่าชุมชน
- การฝึกอบรม/สาธิตเทคโนโลยี และนวัตกรรมต่างๆ เกี่ยวกับป่าชุมชน
- การแสดงนิทรรศการ
- การแสดงสินค้าป่าชุมชน

๓.๒ กิจกรรมในส่วนภูมิภาค

จัดกิจกรรมประชาชนจิตอาสาป่าชุมชน ในป่าชุมชนด้านต่างๆ ได้แก่

- กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ เช่น การทำแนวป้องกันไฟ การใช้ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- กิจกรรมด้านการฟื้นฟู เช่น การทำฝาย
- กิจกรรมด้านการพัฒนา เช่น ทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ
- กิจกรรมด้านการควบคุมดูแล เช่น การประชุมคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนและสมาชิกป่าชุมชน การลาดตระเวน
- กิจกรรมด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน เช่น การสาธิตผลผลิตและผลิตภัณฑ์จากป่าชุมชน การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน

๔. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๔.๑ ประชาชนทั้งปวงน้องชาวป่าชุมชนและประชาชนทั่วไป มีความซาบซึ้ง และรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย ในด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ ป่าชุมชนและใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

๔.๒ ประชาชนทั่วไป หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของป่าชุมชนและทรัพยากรป่าไม้ของชาติ รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการและใช้ประโยชน์ป่าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

๔.๓ เครือข่ายป่าชุมชนและประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสดูแลเปลี่ยนแปลงเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาป่าชุมชนแต่ละแห่งอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับภูมิสังคมหรือวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย

๔.๔ ป่าชุมชนของประเทศได้รับการพัฒนาให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ สอดคล้องกับหลักวิชาการ และเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

๕. ข้อเสนอเพื่อพิจารณากำหนดให้มีวันป่าชุมชนแห่งชาติ

วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชน เพื่อเป็นการสมควรส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุง รักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ในรูปแบบของป่าชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืน

ดังนั้นเพื่อให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ประชาชนที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน และประชาชนทั่วไป ได้มีความซาบซึ้งและรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย ในด้านการส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของป่าชุมชนและทรัพยากรป่าไม้ของชาติ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการและใช้ประโยชน์ป่าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เครือข่ายป่าชุมชนและประชาชนทั่วไปได้มีโอกาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาป่าชุมชนแต่ละแห่งอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับภูมิสังคมหรือวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย รวมทั้งเป็นการพัฒนาป่าชุมชนของประเทศให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ สอดคล้องกับหลักวิชาการ และเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม จึงสมควรกำหนดให้วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ของทุกปี เป็นวันป่าชุมชนแห่งชาติ

๖. มติในที่ประชุม

ในคราวการประชุมคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนแห่งชาติ ซึ่งมีพลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ ครั้งที่ ๑/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๖๔ ที่ห้องประชุม ๓๐๑ ตึกบัญชาการ ๑ ทำเนียบรัฐบาล เรื่องที่ ๔.๑ พิจารณาให้ความเห็นชอบการกำหนดวันป่าชุมชนแห่งชาติ มติที่ประชุม เห็นชอบให้เสนอวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ของทุกปี เป็นวันป่าชุมชนแห่งชาติ และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป

๗. ความสำคัญและคุณค่าของป่าชุมชน

คุณค่าของป่าชุมชน นอกจากเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่า สร้างระบบนิเวศในท้องถิ่นนั้นๆ ให้มีความอุดมสมบูรณ์แล้ว ยังสร้างประโยชน์ให้แก่ประเทศและคนในท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

ด้านสิ่งแวดล้อม ป่าชุมชนช่วยเพิ่มพื้นที่ป่ามีสภาพดีขึ้นและเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยรักษาสมดุลทางธรรมชาติ ระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร กักเก็บน้ำทั้งบนดินและในดิน

ด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เป็นแหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพร ไม่ใช่สอยในครัวเรือน
มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ด้านสังคม เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เสริมสร้างจิตสำนึก ความรักสามัคคี เกิดเครือข่ายป่าชุมชน สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน

๘. ความเชื่อมโยงของ “ป่าชุมชน” หลากหลายมิติ

๘.๑ ความเชื่อมโยงของป่าชุมชนกับแนวพระราชดำริ

ป่าไม้เป็นปัจจัยสำคัญของชีวิตมนุษย์ หากไม่มีการปลูกจิตสำนึกในการรักษาป่าไม้ให้กับทุกคนแล้ว จะทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นไปด้วยความยากลำบาก เจ้าหน้าที่ของรัฐดูแลรักษาป่าไม้โดยหน้าที่พึงกระทำ แต่ชาวบ้านจะสามารถดูแลและหวงแหนป่าไม้ด้วยจิตสำนึกเพื่อรักษาปัจจัยแห่งชีวิตของตนเอง พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสว่า ควรจะมีป่าไม้หมู่บ้านเสียที่ ป่าจะได้กลับมา หมายถึงชาวบ้านลุกขึ้นดูแลและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ด้วยตนเอง (สำนักงาน กปร., ๒๕๖๓)

"ป่าไม้หมู่บ้าน" ซึ่งหมายถึงชาวบ้านผู้ซึ่งดูแลป่าและฟื้นฟูป่า ดังนั้น สมาชิกป่าชุมชน คณะกรรมการจัดการป่าชุมชน และเจ้าหน้าที่ป่าชุมชนที่มาจากชาวบ้านคนในชุมชน ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้กำหนดหน้าที่และอำนาจตามกฎหมาย ในการดูแลรักษาพร้อมกับสามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้ ดังนั้น ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมป่าไม้ ได้กำหนดให้มีกฎหมายป่าชุมชน จึงเป็นการดำเนินการเพื่อสนองพระราชดำริให้มี **"ป่าไม้หมู่บ้าน"** ผู้ซึ่งดูแลป่าและฟื้นฟูป่า สามารถเข้ามาบริหารจัดการป่าได้ โดยมีกฎหมายป่าชุมชนรองรับ

๘.๒ ความเชื่อมโยงของ “ป่าชุมชน” กับหน่วยงานภายในสังกัด ทส.

๑) กรมป่าไม้

กรมป่าไม้มีเครือข่ายภาคประชาชนทั้งหมด ๓ กลุ่มภารกิจ ได้แก่ ๑) เครือข่ายป่าชุมชนกรมป่าไม้ ๒) เครือข่ายราชภัฏอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) ๓) เครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่า โดยชุมชนที่มีการจัดตั้งป่าชุมชนจะได้รับการส่งเสริมให้ได้รับ การฝึกอบรม รสทป. และได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่า โดยเครือข่ายป่าชุมชนมีบทบาทภารกิจเชื่อมโยงการทำงานทั้ง ๓ ภารกิจ ดังนี้

- ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการดูแลรักษาป่าชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในพื้นที่ ป่าชุมชน ในวาระและโอกาสที่สำคัญ เผยแพร่และชักชวนสร้างภาคีเครือข่ายป่าชุมชนในทุกระดับ และ เป็นกำลังสำคัญในการประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

- ร่วมมือกับพนักงานเจ้าหน้าที่ในการป้องกันไฟป่าและควบคุมไฟป่า เช่น ธรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ด้านการป้องกันไฟป่าลาดตระเวนตรวจหาไฟป่า ปฏิบัติงานดับไฟป่า

- ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการป้องกันการบุกรุกป่า และการลักลอบตัดไม้

จากผลงานในการดูแลป่าชุมชนโดยคณะกรรมการป่าชุมชน และสมาชิก รสทป. ในหมู่บ้าน จึงทำให้ได้รับการพิจารณาคัดเลือกชุมชนเพื่อรับพระราชทานธงและเข็ม **"พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต"** พบว่าหลายชุมชนได้รับการคัดเลือกโดยนำผลงานจากการดูแลรักษาป่าชุมชนและร่วมมือกับภาครัฐ เป็นผู้ที่มีผลการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ดีเด่น ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งความมุ่งมั่น ในการปกป้องรักษาผืนป่าเปรียบเสมือนขวัญกำลังใจให้กับกลุ่มราษฎรผู้รักษาป่าไม้

๒) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

ป่าชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งป่าชุมชนโดยกรมป่าไม้และอยู่ใกล้แนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ จึงเป็น ป่ากันชน (Buffer Zone) ให้กับพื้นที่อนุรักษ์ได้เป็นอย่างดีและสมาชิกป่าชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมเป็น อาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (อส.) ทำงานร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ ในการดูแลรักษา การป้องกันไฟป่าและควบคุมไฟป่า ร่วมป้องกันการบุกรุกและการลักลอบตัดไม้ ตลอดจนแจ้งข่าวสาร การกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้รอบแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่ป่าชุมชน จึงเป็นบริเวณจุดผ่อนปรน ให้ชุมชนที่อยู่ใกล้เขตอนุรักษ์ ได้ใช้ประโยชน์และพึ่งพาตามกฎหมายของอุทยานแห่งชาติ ลดปัญหาการเข้าไป ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

๓) กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ – วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑ มีการจัดทำโครงการป่าชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลน จำนวนทั้งสิ้น ๗๖ หมู่บ้าน เนื้อที่ ๔๔,๒๙๘-๑-๗๘ ไร่ หลายชุมชนมีความเข้มแข็ง ดังตัวอย่างเช่น ป่าชุมชน บ้านทุ่งห้วยเพ็ง หมู่ที่ ๔ ตำบลศาลาด่าน อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่เป็นป่าชุมชนชายเลนที่ได้รับรางวัล ชนะเลิศระดับประเทศ ตามโครงการอนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชนประจำปี พ.ศ.๒๕๖๐ ป่าชุมชนบ้านกลาง อำเภอมือง จังหวัดพังงา ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศตามโครงการ คนรักป่า ป่ารักชุมชนประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๔ และป่าชุมชนบ้านเป็ดใน อำเภอมือง จังหวัดตราด ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าชายเลน

ปัจจุบันโครงการป่าชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลนอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบของ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจึงอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งกำหนดให้เป็น อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (Marine rangers)

๔) กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ประธานเครือข่ายป่าชุมชนที่ได้รับการรับรองจากกรมป่าไม้ เป็นผู้แทนเครือข่ายด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบหนึ่งในคณะกรรมการเครือข่าย ทสม. ระดับจังหวัด ตามระเบียบกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าด้วยเรื่องอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) ทำให้เกิดกลไกการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ระหว่าง ๒ เครือข่าย ในการ บริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ระดับจังหวัด ขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน และจาก ผลงานการคัดเลือกอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) และเครือข่าย ทสม. ดีเด่นประจำปี โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์เพื่อประกาศยกย่องเชิดชู ทสม. และเครือข่าย ทสม. ที่ทำประโยชน์ต่อสังคม และสนับสนุนการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม โดยมีเครือข่ายป่าชุมชนกรมป่าไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนจำนวนมาก ได้รับการพิจารณาคัดเลือกเป็น ทสม. ดีเด่น โดยผลงานด้านการพิทักษ์และฟื้นฟูป่าไม้

๕) สำนักงานนโยบายและแผนกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการรวมกลุ่มของเครือข่ายป่าชุมชนที่เป็นรูปธรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับกองทุนสิ่งแวดล้อม จึงเห็นถึงความสำคัญของชุมชนที่ช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชนจึงได้อนุมัติงบประมาณ ให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) โดยสภาองค์กรชุมชน จ.กาญจนบุรี เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อดำเนิน “โครงการเสริมสร้างศักยภาพและการมีส่วนร่วมของเครือข่ายป่าชุมชน จ.กาญจนบุรี” ระยะเวลาดำเนินโครงการ ๓ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๖๓) เป็นเงินงบประมาณ ๔,๙๗๒,๙๐๐ บาท โดยดำเนินการคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมายในการดำเนินโครงการ จำนวน ๕๐ หมู่บ้าน จาก ๑๕๒ หมู่บ้าน ดำเนินกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน นำไปสู่การมีส่วนร่วมดูแล ฟื้นฟู และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ทั้งช่วยขยายเครือข่ายป่าชุมชน และเป็นต้นแบบให้กับจังหวัดอื่นๆ ในการดำเนินงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีเครือข่ายป่าชุมชน จ.กาญจนบุรี ขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ตามแผนงาน ๘ แผนงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายป่าชุมชน ให้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน การจัดการฐานข้อมูล การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และการติดตามและประเมินผล

๖) องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)

เนื่องจากทรัพยากรป่าไม้มีคุณค่าและมีความสำคัญในการดูดซับก๊าซเรือนกระจก องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการลดก๊าซเรือนกระจกของประเทศ เล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าในรูปแบบป่าชุมชนจึงได้ร่วมมือกับกรมป่าไม้ กำหนดขั้นตอนหลักเกณฑ์วางแผนทางการจัดทำโครงการ “ภาคีสนับสนุนป่าชุมชนลดโลกร้อน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเชิญชวนให้ภาคเอกชน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานด้านป่าชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นการสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ เครื่องมือ หรือความรู้ทางวิชาการต่างๆ และสอดคล้องกับความต้องการชุมชนที่ร่วมดูแลรักษาป่าชุมชนที่ร่วมดูแลรักษาป่าชุมชน จึงเกิดเป็นการประสานความร่วมมือของภาคี ๔ ฝ่าย ได้แก่ กรมป่าไม้ องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน) ภาคเอกชน และประชาชน ในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อลดโลกร้อน และสนับสนุนการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลโดยกิจกรรมลดโลกร้อนของชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนตามโครงการ ได้แก่ กิจกรรมป้องกันรักษาป่า กิจกรรมป้องกันไฟป่า กิจกรรมการสร้างความชุ่มชื้นให้ผืนป่า กิจกรรมการปลูกและฟื้นฟูป่ากิจกรรมสร้างจิตสำนึกและการจัดทำสื่อความหมายธรรมชาติ และกิจกรรมการประเมินปริมาณการกักเก็บก๊าซเรือนกระจก นอกจากนี้ได้ผลักดันเรื่องกลไกการลดหย่อนภาษีให้กับภาคเอกชนที่เข้ามาสนับสนุน

๗) สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) มีบทบาทส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการเพิ่มมูลค่าการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นและธุรกิจชีวภาพ ด้วยการใช้สหวิทยาการที่เกี่ยวข้อง โดยชุมชนเป้าหมายที่ส่งเสริมบางส่วน คือ ชุมชนที่มีการดูแลรักษาป่าชุมชน และได้ใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพจากป่าชุมชน ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ดังเช่น ป่าชุมชนโนนหินผิง จ.ปราจีนบุรี ป่าชุมชนตำบลแม่ทา จ.เชียงใหม่ จึงนับว่าเป็นการต่อยอดการดำเนินงานทำให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งกรมป่าไม้ และสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) (BEDO) ได้ประสานความร่วมมือ เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านป่าชุมชน ในด้านต่างๆ ดังนี้

๑. ส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในกระบวนการคิด การจัดการผลผลิต และทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยประยุกต์ใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์กรชุมชน หรือเครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นพื้นฐานของการดำเนินการ และผสมผสานกับความรู้ใหม่ๆ

๒. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชนในการประกอบกิจการ ที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตชุมชนร่วมกัน เพื่อลดรายจ่าย สร้างรายได้ เพื่อการพึ่งพาตนเองได้ของคนในชุมชน

๓. เสริมสร้างจิตสำนึก ความรัก ความสามัคคี และความภาคภูมิใจในชุมชน ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน และความสงบสุขของสังคม

๘.๓ ความเชื่อมโยงของ “ป่าชุมชน” กับหน่วยงานภาครัฐอื่น

๑) โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.)

สำนักจัดการป่าชุมชนได้ขอพระราชทานพระราชนุญาตเข้าร่วมสนองพระราชดำริ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยมี บริษัท บริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) ให้การสนับสนุนและร่วมดำเนินงานภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) มีป่าชุมชนที่เข้าร่วมสนองพระราชดำริ ๖๐ ป่าชุมชน ในท้องที่ ๕๐ จังหวัด ทั่วประเทศรวมพื้นที่ ๘๔,๗๙๔-๐-๗๙ ไร่

โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นตามกรอบแนวทางของโครงการฯ และนำไปสู่การรักษาทรัพยากรทางชีวภาพ ทรัพยากรทางกายภาพและทรัพยากรทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

๒) กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ป่าชุมชนเป็นแหล่งต้นกำเนิดสมุนไพรมากมายหลายชนิดที่มีความสำคัญ ทั้งที่นำมา ใช้ประโยชน์ได้ และอยู่ในระหว่างการศึกษาวิจัยเพื่อนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในการรักษาสุขภาพ ดังนั้น จึงเกิดความร่วมมือระหว่างกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกกับกรมป่าไม้ ดำเนินการคุ้มครองและใช้ประโยชน์จากสมุนไพรและถิ่นกำเนิด เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนดูแลสุขภาพ และใช้ประโยชน์จากสมุนไพรตามภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยอย่างยั่งยืน ดังนี้

- ดำเนินกิจกรรมภายใต้บันทึกความร่วมมือ ว่าด้วยการอนุรักษ์ คุ้มครองถิ่นกำเนิด พืชสมุนไพรจากป่าชุมชนและส่งเสริมการปลูกเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรอย่างยั่งยืน โดยร่วมกัน ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ดำเนินโครงการป่าชุมชน ได้เรียนรู้สมุนไพรที่มีคุณค่าและการใช้ประโยชน์ จากสมุนไพรในท้องถิ่นของตนเอง โดยการศึกษาสำรวจพืชสมุนไพรในป่าชุมชนและส่งเสริมการ ขยายพันธุ์นอกเขตป่าชุมชน

- ดำเนินการตามแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ อันมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและรักษาภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าเกี่ยวกับสมุนไพร และเพื่อพัฒนาผลผลิตและใช้ประโยชน์สมุนไพรไทยอย่างมีคุณภาพ เต็มประสิทธิภาพและครบวงจร โดยมีเป้าหมาย การดำเนินโครงการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรคุณภาพในปี พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ รวม ๓,๕๐๐ ไร่ ส่งเสริม ให้มีการปลูกพืชสมุนไพร ๔ ชนิด คือ ขมิ้นชัน ไพล ใบบัวบก และกระชายดำ ในพื้นที่ป่าชุมชน

๓) กรรมการท่องเที่ยว

ป่าชุมชนหลายแห่งมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้น กรรมการท่องเที่ยวจึงเห็น ศักยภาพ ความสำคัญ และมีส่วนให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในป่าชุมชน จึงสนับสนุนงบประมาณสำหรับป่าชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึงปัจจุบัน โดยคณะกรรมการป่าชุมชนสามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณ จากกองทุนเพื่อส่งเสริมการ ท่องเที่ยวไทยนอกจากนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้คัดเลือก ป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี จังหวัดกาญจนบุรี เป็น ๑ ใน ๑๐ ชุมชนต้นแบบของกิจกรรม Village Tourism ๔.๐ โดยการพัฒนาต่อยอด กิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน เช่น การจัดการการเรียนรู้ ในป่าชุมชน การสาธิตกิจกรรมต่างๆ ตามภูมิปัญญา ชาวบ้าน โดยจัดเป็นแพ็คเกจทัวร์สำหรับนักท่องเที่ยว จากต่างประเทศ และมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จาก ภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีการนำผลิตภัณฑ์ซื้อขาย ในระบบออนไลน์ Lazada

ตัวอย่างชุมชนท่องเที่ยววิถีชีวิต ได้แก่

๑. ป่าชุมชนบ้านพุน้ำร้อน เป็นหมู่บ้านชุมชนท่องเที่ยวโอท็อปวิถีชีวิตที่ติด ๑ ใน ๕๐ ชุมชน ท่องเที่ยวระดับประเทศ ซึ่งมีโปรแกรมท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน โดยมีเส้นทางท่องเที่ยวในป่าชุมชนบ้านพุน้ำร้อน “สัมผัสท่องเที่ยวชาติพันธุ์ หลากหลาย ได้ที่บ้านพุน้ำร้อน” ดังนี้

- กราบสักการะขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่น ณ วัดพุน้ำร้อน
- ชมวัดอุโบสถ ณ พิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านพุน้ำร้อน
- ชมแปลงนาอินทรีย์ และฟังบรรยายวิถีเจ้าแม่โพสพ
- ชมการทอผ้าลายโบราณ
- เที่ยวชมวิถีธรรมชาติรอบหมู่บ้าน
- เที่ยวชมอ่างเก็บน้ำหุบเขาวง ซึ่งมีกิจกรรม พายเรือ เดินเล่น ชมวิว และขึ้นโป๊ะไปรับประทาน

อาหารที่แพกลางอ่างเก็บน้ำ

๒. ป่าชุมชนตำบลเจริญสุข ซึ่งมีกิจกรรมท่องเที่ยวโดยรถนำเที่ยวของชุมชนเพื่อชมธรรมชาติ ของป่าชุมชนตำบลเจริญสุข พร้อมทั้งสักการะพระอังคารธาตุวัดเขาพระอังคารชมความสวยงามของ สถาปัตยกรรมที่เก่าแก่กว่า ๑,๐๐๐ ปี ชมฐานเรียนรู้ด้านการทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย การพอกย้อมด้วยดินภูเขาไฟ ชมการแสดงออนซอนฟ้าภูอัคนี หัตถศิลป์ถิ่นไทย เยี่ยมชมผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ผ้าฝ้ายด้วยดินภูเขาไฟ “ภูอัคนี” ไข่เค็มพอกดินภูเขาไฟ และข้าวภูเขาไฟ

นอกจากนี้ กรมป่าไม้โดยสำนักจัดการป่าชุมชนได้จัดพิมพ์เอกสารประชาสัมพันธ์ “๖๐ ป่าชุมชน ต้องห้ามพลาด” เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในป่าชุมชนและยังมีป่าชุมชน ทั่วประเทศอีกมาก ที่มีความพร้อมในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว

๔) กรรมการพัฒนาชุมชน

กรรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดย สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน (<https://cep.cdd.go.th> สืบค้นข้อมูล วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๔)

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือ One Tambon One Product (OTOP) เป็นโครงการที่มุ่งหวังให้คนในชุมชน ได้นำภูมิปัญญาที่มีอยู่มาพัฒนาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ จำหน่ายสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ จนถึงปัจจุบัน สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ และก่อให้เกิดผู้ผลิต/ผู้ประกอบการ OTOP และผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นการสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง โดยหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนช่วยเหลือด้านความรู้ เทคโนโลยี ทุน การบริหารจัดการ เชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนไปสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ป่าชุมชนหลายแห่งมีศักยภาพด้านการเป็นแหล่งอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นที่หลากหลาย ทั้งทางด้านชีวภาพ กายภาพ และวัฒนธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงคนในชุมชนเองที่มีกระบวนการทางความคิด การบริหารจัดการ การดูแล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาภูมิปัญญาการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ และนำไปสู่เป้าหมาย ของการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การกินดี อยู่ดี คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน และยังเป็นการสืบสานวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนรุ่นต่อไป และวางรากฐานที่สำคัญของประเทศและสังคมไทย

ตัวอย่างป่าชุมชนที่มีสินค้า OTOP เช่น ป่าชุมชนบ้านทุ่งเหยี่ง หมู่ที่ ๔ ต.ศาลาด่าน อ.เกาะลันตา จ.กระบี่ ป่าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้วยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนที่ช่วยกันอนุรักษ์ป่าชุมชน ป่าจึงมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นทั้งแหล่งอาหาร แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ มีการประกอบหลายอาชีพที่ต้องพึ่งพิงป่า เช่น ประมงพื้นบ้าน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การทำกะปิ (เนื่องจากเกิดความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่ง ซึ่งเป็นผลจากการที่ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชน (ป่าชายเลน) ส่งผลให้มีกุ้งเคยมากสามารถนำมาทำผลิตภัณฑ์กะปิคุณภาพดี) โดยมีผลิตภัณฑ์กะปิ และการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นสินค้า OTOP สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง

สินค้า OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา เช่น ผ้าทอพื้นเมืองบ้านผาตั้ง จากป่าชุมชนบ้านผาตั้ง หมู่ที่ ๒ ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี วิถีชีวิตกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านผาตั้ง ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแบบยั่งยืน ให้คงอยู่กับลูกหลานตลอดไป และยังเข้าไปร่วมใช้วิถีธรรมชาติจากป่าชุมชน โดยการนำเปลือกไม้ต่าง ๆ มาทำเป็นสีย้อมผ้า เช่น เปลือกประดู่ป่า ใบมะม่วงป่า เปลือกต้นสีเสียดแก่น เปลือกต้นมะเกลือ ลูกกระบกป่าและไม้ตามฤดูกาล เป็นต้น กลุ่มผ้าทอ มองเห็นผลที่ได้รับจากการอนุรักษ์ป่าไม้ นำมาใช้ย้อมสีให้ผ้ามีสีสันสวยงาม คงความเป็นเอกลักษณ์ โดยไม่ต้องพึ่งสารเคมี ทำให้กลุ่มทอผ้ามีวัตถุดิบให้ใช้ตลอดไป และสะท้อนวิถีชีวิตที่สืบทอดจากบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดกันมา

๕) กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินโครงการ "รุกขมรดกของแผ่นดิน ใต้ร่มพระบารมี" มาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้น รวบรวมข้อมูลต้นไม้ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พร้อมทั้งนำข้อมูลไปใช้ในการเผยแพร่ เกิดการเรียนรู้ และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ได้ร่วมกันรวบรวมข้อมูลต้นไม้ที่มีความสำคัญจากทั่วประเทศ จำนวนกว่า ๕๐๐ ต้น จากนั้นจึงคัดเลือกประกาศเป็นต้นไม้ที่สำคัญของแผ่นดิน ในหนังสือรุกขมรดกของแผ่นดินใต้ร่มพระบารมี โดยรวบรวมประวัติและเรื่องราวที่มีการบอกเล่าหรือบันทึกไว้เกี่ยวกับต้นไม้ในสถานที่ต่าง ๆ จากทุกภูมิภาค มาจัดพิมพ์พร้อมภาพประกอบที่สวยงามและเผยแพร่เป็นความรู้แก่สาธารณชนทั่วไป

ป่าชุมชนหลายแห่งมีต้นไม้ใหญ่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ทรงคุณค่าในการดูแลรักษาไว้ให้รุ่นลูกหลานได้เห็น ได้ศึกษา ได้ชื่นชม สร้างจิตสำนึก สร้างความเป็นเอกลักษณ์ของป่าชุมชน ส่งเสริมความภาคภูมิใจให้กับชุมชน ที่ร่วมกันดูแลรักษาต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ไว้ให้คงอยู่คู่ท้องถิ่น เช่น ป่าชุมชนบ้านเขาใหญ่ จังหวัดชลบุรี มีต้นพระเจ้าห้าพระองค์เป็นต้นไม้ใหญ่ในป่าชุมชนและได้รับการคัดเลือกประกาศเป็นต้นไม้ที่สำคัญของแผ่นดิน ในหนังสือรุกขมรดกของแผ่นดินใต้ร่มพระบารมี มีขนาดเส้นรอบวงวัดได้ ๓๐ เมตร และความสูง ๓๐ เมตร แตกพุ่มเป็นปีกกว้างสูงกว่า ๒ เมตร ค้ำโคนต้น ด้ม้นคงสง่างาม ยอดแตกพุ่มกว้างร่มรื่น ต้นพระเจ้าห้าพระองค์ ถูกตั้งชื่อตามลักษณะผลที่มีรูปกลมรีเล็กน้อย แบ่งเป็นพู ๕ พู แต่ละพูจะมีรูปคล้ายพระเรียวรอบผลห้าองค์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับวิถีความเชื่อ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง “การกำเนิดพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ในภัทรกัลป์” (จากนิทานพระยาโกเศศ) จึงถือเป็นไม้สิริมงคล โดยมีการใช้ใบ ดอก และผลในการประกอบพิธีกรรม สำคัญต่าง ๆ ของคนโบราณทั้งไทย ลาว พม่า เขมร และจีน ปัจจุบันพื้นที่โดยรอบมีการปรับภูมิทัศน์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน (https://www.m-culture.go.th/prachinburi/more_news.php?cid=๖๑ : สืบค้นข้อมูล วันที่ ๒๑ เม.ย.๖๔)

ป่าชุมชนบ้านห้วยใหญ่ หมู่ที่ ๒ ตำบลสองพี่น้อง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร มีต้นตะเคียนสามพอนเป็นรุกขมรดก โดยต้นตะเคียนขนาดใหญ่ต้นนี้มีลักษณะพิเศษ คือ มีพุ่มสามพอน ชาวบ้านจึงเรียกว่า ตะเคียนสามพอน เส้นรอบวง ๑๐ เมตร สูง ๒๔ เมตร อายุกว่า ๒๐๐ ปี เป็นหนึ่งในต้นตะเคียนขนาดใหญ่หลายพันต้น ที่พบในป่าชุมชนบ้านห้วยใหญ่ ซึ่งเป็นป่าดงดิบ ป่าโบราณ ที่บรรพบุรุษของหมู่บ้านได้พยายามรักษาไว้มายาวนาน โดยเขตป่าตั้งอยู่บริเวณรอยต่อประเทศเมียนมา ต้นตะเคียนสามพอนเป็นต้นไม้แห่งประวัติศาสตร์ ผ่านเหตุการณ์มหาตมาคานธีได้ผู้นำที่พาคนอินเดียเข้าถล่มจังหวัดชุมพร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ซึ่งในครั้งนั้น ต้นไม้ในป่าสงวนแห่งชาติในเขตอำเภอสว่างแดนดินถูกพายุพัดหักโค่นเป็นจำนวนมาก แต่ต้นตะเคียนสามพอนนี้กลับต้านทานพายุได้ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้พยายามรักษาต้นตะเคียนสามพอนและผืนป่าแห่งนี้เอาไว้ เนื่องจากเป็นป่าที่สมบูรณ์ที่เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในเขตอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดชุมพร ปัจจุบันอยู่ในความควบคุมดูแลของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยใหญ่ หมู่ที่ ๒ ตำบลสองพี่น้อง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดชุมพร

๖) สถาบันเทคโนโลยีป้องกันประเทศ (องค์การมหาชน) กระทรวงกลาโหม

สถาบันเทคโนโลยีป้องกันประเทศ (องค์การมหาชน) ได้เห็นความสำคัญของป่าชุมชน จึงร่วมกับสำนักจัดการป่าชุมชน ในการใช้เทคโนโลยีอากาศยานไร้คนขับ (UAV) ในการสำรวจสภาพ ป่าชุมชนตำบลแม่ทา อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ สามารถนำข้อมูลที่ได้แบบ Real Time มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนได้เป็นอย่างดีและมีการขยายผลความร่วมมือ โดย กรมป่าไม้ ร่วมกับ สถาบันเทคโนโลยีป้องกันประเทศ (องค์การมหาชน) ได้ร่วมลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือด้านการใช้เทคโนโลยีอากาศยานไร้คนขับ (UAV) ในการสำรวจป่าชุมชน และป่าสงวนแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- ยกระดับความร่วมมือทางด้านวิชาการ การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการจัดตั้ง ป่าชุมชน ตลอดจนการอนุรักษ์ สงวน คุ้มครอง ป่าชุมชน และดูแลรักษา ในพื้นที่ป่าชุมชนและพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
- พัฒนาองค์ความรู้ และนวัตกรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนส่งเสริมการจัดตั้งป่าชุมชน และการประสานติดตามสภาพพื้นที่ภายหลังการจัดตั้งป่าชุมชน
- ปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ด้วยการบูรณาการ การทำงานร่วมกัน ระหว่างหน่วยงาน โดยสถาบันเทคโนโลยีป้องกันประเทศ (องค์การมหาชน) มีภารกิจด้านการให้บริการทางวิชาการ เผยแพร่ และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่หน่วยงานต่างๆ ในขณะที่กรมป่าไม้ มีภารกิจด้านการอนุรักษ์ สงวน คุ้มครอง ป่าชุมชน ดูแลรักษา ส่งเสริม ทำนุ บำรุงป่า ด้วยกลยุทธ์เสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนเป็นหลัก

๘.๔ ความเชื่อมโยงของ “ป่าชุมชน” กับภาคประชาสังคม

๑) สถาบันลูกโลกสีเขียว

จากผลงานการมอบรางวัล “ลูกโลกสีเขียว” ซึ่งมีเป้าหมายสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผลงานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเภทชุมชน บุคคล กลุ่มเยาวชน รวมทั้ง งานเขียน ความเรียง เยาวชน และสื่อมวลชน ที่ทำด้วยร่างกาย แรงใจ และด้วยความมุ่งมั่น เป็นความดีที่สมควรได้รับการยกย่อง และเผยแพร่เป็นแบบอย่างต่อไป พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ – ปัจจุบัน มีผลงานระดับชุมชน บุคคล กลุ่มเยาวชนที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวเป็นผลงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จากการบริหารจัดการป่าชุมชน จนเป็นที่ยอมรับ แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงวิถีชีวิตของชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ ให้คงความอุดมสมบูรณ์ และอำนวยความสะดวกได้อย่างยั่งยืน

๒) มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร ทำงานโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมในผืนป่าตะวันตก ทำให้ทราบว่า ภายในผืนป่าตะวันตกมีชุมชนที่เป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ปาเกอญอ และชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่รวมประมาณ ๓๐ ชาติพันธุ์ นับเป็น ๑๒๙ ชุมชน จึงส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผืนป่าตะวันตก ที่เป็นป่าที่มีความสำคัญระดับประเทศ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญในเรื่องของป่าชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนรอบผืนป่าตะวันตก ให้มีส่วนร่วมดูแลพื้นที่ป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ รอบผืนป่าตะวันตกเพื่อเป็นผืนป่ากันชน (Buffer Zone) ระหว่างพื้นที่อนุรักษ์กับพื้นที่ของชุมชน จึงทำการสำรวจพื้นที่เพื่อจัดตั้งป่าชุมชนรวม ๑๔๓ หมู่บ้าน เนื้อที่ ๑๓๖,๐๗๗-๐-๖๑ ไร่ เพื่อสร้างความเข้มแข็งทั้งบทบาทการรักษาป่าที่เหลื่อไว้ และสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างเจ้าหน้าที่และชุมชน

๓) ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (รีคอฟ : RECOFTC)

รีคอฟเป็นองค์กรนานาชาติที่ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดการป่าไม้ เพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนท้องถิ่นในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก โดยกระบวนการวิเคราะห์ วิจัย การสร้างศักยภาพ การสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์และนำเสนอรูปแบบการจัดการที่ดีในพื้นที่นำร่อง

กรมป่าไม้และศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า ได้มีการลงนามบันทึกความเข้าใจร่วมกัน ๒ ครั้ง (ครั้งที่ ๑ ตั้งแต่วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๖ - ๒๓ กันยายน ๒๕๖๐ เรื่อง ความร่วมมือทางด้านเทคนิควิชาการ เพื่อสนับสนุนการพัฒนางานวนศาสตร์ชุมชนในประเทศไทย ,ครั้งที่ ๒ ตั้งแต่วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๖๓ - ๓ สิงหาคม ๒๕๖๘ เรื่อง ความร่วมมือทางด้านเทคนิควิชาการเพื่อสนับสนุนพัฒนางานวนศาสตร์ชุมชน ในประเทศไทย) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนแบบมีส่วนร่วม นำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ป่าไม้ โดยชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างเหมาะสม และเสริมสร้าง ศักยภาพ ความเข้มแข็งของชุมชน และธรรมาภิบาลด้านการป่าไม้บนพื้นฐานหลัก ๓ ประเด็น คือ ๑) ส่งเสริม ไม้มีค่าหรือไม้เศรษฐกิจ ๒) ป่าชุมชน ๓) คนอยู่กับป่า

๘.๕ ความเชื่อมโยงของ “ป่าชุมชน” กับภาคเอกชน

๑) บริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)

บริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) ร่วมกับกรมป่าไม้ ดำเนินโครงการอนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จนถึงปัจจุบัน ตามบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการดำเนินงาน โครงการอนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาป่าชุมชนให้เกิดระบบการจัดการที่ดีและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน สังคม และประเทศ โดยการพิจารณาให้ความช่วยเหลือชุมชน เพื่อดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้เป็นหลัก มุ่งสร้าง จิตสำนึก ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ให้กับชุมชนและสังคมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและ ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ซึ่งได้มีการประเมินผลโครงการ โดย ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นผู้ศึกษาและประเมินผลสำเร็จของโครงการ พบว่า การดำเนินโครงการ อนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการดูแลรักษาป่าอย่างมีส่วนร่วม จึงได้ร่วมกันดำเนินโครงการต่อเนื่องยาวนานถึง ๑๐ ปี (พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๖๐) และได้มีการลงนามบันทึกความร่วมมือ ระหว่าง ๒ หน่วยงานที่จะดำเนินโครงการร่วมกันต่อเนื่องไปอีกเป็นเวลา ๕ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๖๕)

๒) ภาคเอกชนให้การสนับสนุนป่าชุมชนภายใต้โครงการภาคีสันับสนุนป่าชุมชนลดโลกร้อน

ป่าชุมชนเป็นรูปแบบของการบริหารจัดการป่าแบบมีส่วนร่วม และมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการดูดซับ ก๊าซเรือนกระจก รักษาสมดุลของระบบนิเวศ องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน) หรือ อบก. ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ เรื่องการลดก๊าซเรือนกระจกของประเทศ ได้เห็นถึงความสำคัญในการ ดูแลรักษาป่าชุมชน จึงร่วมกับกรมป่าไม้ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุน ภาคประชาชนในการดูแลรักษา ป่าชุมชน ในรูปแบบประชารัฐ ภายใต้โครงการภาคีสันับสนุนป่าชุมชนลดโลกร้อน และเพื่อส่งเสริมให้ ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนป่าชุมชนมากขึ้น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงผลักดันให้มีการพัฒนามาตรการทางภาษี สำหรับผู้เข้าร่วมโครงการภาคีสันสนับสนุนป่าชุมชนลดโลกร้อน ซึ่งกรมสรรพากร ได้มีประกาศอธิบดีกรมสรรพากรเกี่ยวกับภาษีเงินได้ (ฉบับที่ ๓๗๐) ลงวันที่ ๒๖ มีนาคม

พ.ศ.๒๕๖๓ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข เพื่อการยกเว้นภาษีเงินได้ สำหรับเงินได้ที่จ่ายให้แก่ โครงการภาคีสันนิบาตป่าชุมชนลดโลกร้อนของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตัวอย่างภาคเอกชนที่เข้าร่วมโครงการฯ เช่น บริษัท บีแอลซีพี เพาเวอร์ จำกัด การสนับสนุนกิจกรรมซ่อมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ อบรมเยาวชน ทำป้ายสื่อความหมายต้นไม้ กิจกรรมการปลูกต้นไม้เป็นแหล่งอาหารชุมชน กิจกรรมบำรุงป่า ปีที่ ๒ - ๓ และกิจกรรมการประเมินการกักเก็บก๊าซเรือนกระจก ที่ป่าชุมชนบ้านศาลเจ้า จังหวัดระยอง ป่าชุมชนแขวงคกงม่น จังหวัดระยอง และป่าชุมชนบ้านมะเตือ จังหวัดระยอง บริษัท เอสพีซีจี จำกัด (มหาชน) สนับสนุนกิจกรรมการจัดทำฝ่ายแบบผสมผสาน การทำแนวกันไฟ การสร้างหอดูไฟ มอบอุปกรณ์ดับไฟป่า จัดทำป้ายสื่อความหมายและป้ายแนวเขต สร้างจัดพัดสายตรวจ ทำป้ายให้ความรู้ในพื้นที่ป่าชุมชนกิจกรรมอบรมมัคคุเทศก์น้อย อบรมเยาวชนรักษป่า กิจกรรมปลูกต้นไม้เป็นแหล่งอาหารชุมชน ที่ป่าชุมชนบ้านร่องบอน จังหวัดเชียงราย ป่าชุมชนบ้านห้วยโรงนอก จังหวัดแพร่ และป่าชุมชนบ้านหนองทิศสอน จังหวัดมหาสารคาม

๓) บริษัทกลุ่มเซ็นทรัล

กรมป่าไม้ ร่วมกับ บริษัท กลุ่มเซ็นทรัล จำกัด และมูลนิธิเตี้ยง จิราธิวัฒน์ เข้ามาสนับสนุนป่าชุมชนตามโครงการ “เซ็นทรัลอาสาพัฒนาชุมชน อนุรักษ์ป่าชุมชนและพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน” ณ บ้านทาปาเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และบ้านแม่ป๋อกใน ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถล จังหวัดลำพูน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๙ โดยน้อมนำกระแสพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางการพัฒนาป่าชุมชน และเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง เพื่อการพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจที่ยั่งยืนให้กับชุมชนด้วยการพัฒนาอาชีพที่มั่นคงบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและรักถิ่นฐานบ้านเกิด รักผืนป่าร่วมอนุรักษ์พื้นที่ป่า ให้อยู่คู่กับชุมชน

๔) บริษัท ปตท.สผ. จำกัด (มหาชน)

บริษัท ปตท.สผ. จำกัด (มหาชน) เข้ามาให้การสนับสนุนป่า ดำเนินโครงการ ปตท.สผ. ปลูกป่าลดสภาวะโลกร้อน ได้ปลูกใน ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๕๗ จำนวน ๒๙ แปลง ในพื้นที่ ๒๑ ป่าชุมชน รวม ๘,๘๔๕ ไร่ โดยได้ร่วมกันปลูกและบำรุงป่า รวมระยะเวลา ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๖๑) ซึ่งเป็นการฟื้นฟูระบบนิเวศในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และป่าชุมชน ส่งเสริมให้ผืนป่ากลับมา มีความอุดมสมบูรณ์และพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม โดยได้ดำเนินการทำการปลูกป่าและร่วมกับกรมป่าไม้ จัดกิจกรรมอบรมเครือข่ายราษฎรพิทักษ์ป่า รักษาสิ่งแวดล้อม ให้กับราษฎรในพื้นที่รอบแปลงปลูกป่า เพื่อเป็นถ่ายทอดองค์ความรู้ และได้ร่วมกันระดมความคิดเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องในการที่จะดูแลรักษาป่า ตลอดจนแนวทางการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน เพื่อให้ผืนป่าเหล่านี้อยู่รอดปลอดภัยและสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนได้ตลอดไป โดยได้ดำเนินการจัดฝึกอบรมในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑ รวม ๓ รุ่น ๑๘๐ คน

๕) ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

โครงการ Care the wild “ปลูกป้อง” สร้างป่าด้วยใจ เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกรมป่าไม้ กับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยดำเนินการผ่าน Collaboration Platform โครงการ Care the wild จะเป็นการระดมทุนเพื่อสร้างป่า ด้วยการปลูกป่าใหม่ ปลูกป่าเสริม และส่งเสริมการดูแลป่า พร้อมติดตามการเติบโตของต้นไม้ที่ปลูกตลอดโครงการ ด้วยหลักธรรมาภิบาล การเปิดเผยข้อมูล ติดตาม/เรียนรู้/ดูแล

ผ่านแอปพลิเคชัน Care the wild โดยมีป่าชุมชนเข้าร่วมโครงการจำนวน ๓ ป่าชุมชน ได้แก่ ป่าชุมชน บ้านขี้หมูหนองยาว จังหวัดสุพรรณบุรี โดยบริษัทที่ให้การสนับสนุนได้แก่ บริษัทศูนย์รับฝากตลาดหลักทรัพย์ (ประเทศไทย) จำกัด บริษัท สำนักหักบัญชี (ประเทศไทย) จำกัด ชมรมปฏิบัติการหลักทรัพย์สมาคมบริษัท หลักทรัพย์ไทย และชมรมคัสโตเดียน ป่าชุมชนบ้านเขาหัวคน จังหวัดราชบุรี โดยบริษัทที่ให้การสนับสนุน ได้แก่ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) และป่าชุมชนบ้านพุตุม จังหวัดเพชรบุรี โดยบริษัทที่ให้การสนับสนุนได้แก่ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน)

๘.๖ ความเชื่อมโยงของ “ป่าชุมชน” กับภาคสถาบันการศึกษา

๑) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเห็นความสำคัญของการบริหารจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในการเผยแพร่ให้นิสิต นักศึกษา ประชาชน ผู้สนใจ ได้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมของประชาชน จึงคัดเลือกป่าชุมชนต้นแบบของกรมป่าไม้ จำนวน ๓๕ แห่ง สำหรับผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อการบริหารวิชาการแก่สังคม นำเสนอตัวอย่าง การบริหารจัดการและประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชน ในรายการ Green Focus ชุด “ป่าชุมชน” จำนวน ๓๕ ตอน เพื่อใช้ออกอากาศเผยแพร่ความรู้ทางสถานีโทรทัศน์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (STOU CHANNEL) และทางสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม True visions ช่องสัญญาณ DLTV๘ ทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต www.stou.ac.th หรือทางช่องทางอื่นที่เหมาะสม และยังได้สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนในชุดวิชา “การป่าไม้ชุมชน” ซึ่งเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ นับว่าเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านป่าชุมชนให้สังคมได้รับรู้อย่างกว้างขวาง

๒) คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นหน่วยงานสร้างบัณฑิตในด้านการรักษาทรัพยากรป่าไม้ โดยในอดีตจะเน้นในเรื่องของวิชาการด้านการจัดการป่าไม้ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๒๙ ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของชุมชน จึงมีการปรับปรุงหลักสูตรปริญญาตรีให้มี สาขาวิชานวนศาสตร์ชุมชน และในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้จัดทำหลักสูตรสองปริญญาคู่ขนาน ระหว่างหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (วนศาสตร์) สาขาวิชานวนศาสตร์ชุมชน คู่ขนานกับหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และโครงการหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วนศาสตร์ชุมชน) เพื่อผลิตบุคลากรและองค์ความรู้วิชาการด้านการบริหารจัดการด้านป่าชุมชน

๓) มหาวิทยาลัยในพื้นที่

“ป่าชุมชน” เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของ นิสิต นักศึกษา ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ในภูมิภาค เช่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยราชภัฏเข้ามาศึกษาเก็บข้อมูลทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อศึกษาระบบนิเวศในพื้นที่ป่าที่มีความสำคัญทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความสำคัญด้านการใช้ประโยชน์ทางสมุนไพรและภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ป่าชุมชนเขาอ้ายโปด จังหวัดลพบุรี ปัจจุบันเป็นสถานที่ฝึกงานของนักศึกษาสาขาแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาต่อยอดรูปแบบการท่องเที่ยวจากศูนย์การเรียนรู้ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีสู่เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ ตำบลหนองโรง โดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี นอกจากนี้ สถาบันการศึกษาจากต่างประเทศ ได้แก่ มหาวิทยาลัยบอสตัน

วอชิงตัน ดีซี สหรัฐอเมริกา เข้ามาเรียนรู้ ป่าชุมชนบ้านต่อแพ จ.แม่ฮ่องสอน ได้จัดส่งอาจารย์ ๒ คน นักศึกษา จำนวน ๑๑ คน ซึ่งกำลังศึกษาในสาขาวิชา การจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและมนุษย์วิทยา มาเรียนรู้วิถีชีวิตคนไทใหญ่ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการธรรมชาติ คนอยู่กับป่า เป็นระยะเวลา ๑๔ วัน โดยการประสานงานส่งต่อมาจากเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย

๘.๗ ความเชื่อมโยงของ “ป่าชุมชน” กับสถาบันทางศาสนา

พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันหลักของชาติ เป็นสถาบันที่มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของประเทศ โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่พำนักอยู่ในศาสนสถานใกล้เคียงพื้นที่ป่าเป็นกำลังสำคัญในการช่วยส่งเสริม ให้พุทธศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน รวมถึงเป็นแกนนำ ในการดูแล รักษาป่าชุมชน ซึ่งการดำเนินงานที่เห็นเป็นรูปธรรม อาทิ เช่น

๑) พระครูวิสิฐ สุวรรณคุณ แกนนำ “ป่าชุมชนพุน้ำเย็น” จังหวัดสุพรรณบุรี ในการฟื้นฟูสภาพป่า จากการทำเหมืองหิน

๒) ครูบากัญไชย กาญจน แกนนำ “ป่าชุมชนบ้านแม่กืตหลวง” จังหวัดตาก ในการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ ลำธาร

๓) พระไพศาล วิสาโล ซึ่งได้รับการยกย่องเป็นพระนักอนุรักษ์ โดยเป็นผู้ริเริ่ม โครงการ “ธรรมยาตรา เพื่อทะเลสาบสงขลา” และเป็นแกนนำชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ “ป่าชุมชนภูหลง” จังหวัดชัยภูมิ

๘.๘ ความเชื่อมโยงของ “ป่าชุมชน” กับต่างประเทศ

การดำเนินงานด้านป่าชุมชนที่ได้ดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์กรต่างประเทศและยังคงมี ผลการดำเนินงานต่อเนื่อง ได้แก่

๑. การประชุมวิชาการคณะทำงานอาเซียนด้านป่าชุมชน ครั้งที่ ๗ และการประชุมคณะทำงาน อาเซียนด้านป่าชุมชน (the ASEAN Working Group on Social Forestry: AWG-SF) ครั้งที่ ๑๑ ณ จังหวัด เชียงใหม่ ประเทศไทย (การประชุมเป็นส่วนหนึ่งของการประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนด้านป่าไม้ (The Meeting of ASEAN Senior officials on Forestry หรือ ASOF) ซึ่งเป็นกรอบการประชุมอย่างเป็นทางการของ ASEAN) โดยมีกรมป่าไม้เป็นเจ้าภาพและมืองค์กระหว่างประเทศเข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ การประชุมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ภาคประชาชน เอกชน สถาบันการศึกษา ประชาสังคม และ องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อพัฒนาแนวทางด้านการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชน การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนและ มีส่วนร่วม และการบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศด้วยวนศาสตร์ชุมชน

๒. สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้ ได้รับการสนับสนุนจาก โครงการ “Facilitating the Participatory Planning of Community-based Forest Management Using Geographic Information System and Remote Sensing Technologies in Forest Resources Management in the Philippines, Indonesia and Thailand” เป็นโครงการระดับภูมิภาคโครงการใหม่ภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศสมาชิก สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศสาธารณรัฐเกาหลีว่าด้วยความร่วมมือด้านป่าไม้ (Agreement between the Governments of the Member States of the Association of Southeast Asian Nations and the Republic of Korea on Forestry Cooperation : AFoCo) โดยโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการป่าชุมชนด้วยเทคโนโลยี

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และภาพถ่ายระยะไกลในประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศไทย มีระยะเวลาดำเนินการ ๕ ปี (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๒)

๓. การพัฒนาบุคลากร (Capacity Building) เจ้าหน้าที่สำนักงานจัดการป่าชุมชนเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม/ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการกับองค์กรระหว่างประเทศ เช่น RECOFTC เป็นต้น

๔. การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการป่าชุมชน โดยการเข้าร่วมประชุมนานาชาติ

๙. การดำเนินงานด้านป่าชุมชนของประเทศไทย

๙.๑ การจัดตั้งป่าชุมชน

ตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ - ปัจจุบัน กรมป่าไม้ได้ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน โดยมีการจัดตั้งป่าชุมชนไปแล้ว จำนวน ๑๕,๓๓๗ แห่ง ชุมชนมีส่วนร่วม ๑๗,๔๔๒ หมู่บ้าน เนื้อที่ ๗.๖๓ ล้านไร่ เป็นป่าชุมชนตามมาตรา ๙๙ และ มาตรา ๑๐๐ ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.๒๕๖๒ จำนวน ๑๑,๓๒๗ แห่ง ชุมชนมีส่วนร่วม ๑๓,๐๒๘ หมู่บ้าน เนื้อที่ ๖.๒๙ ล้านไร่

ภาค	จำนวนป่าชุมชน (แห่ง)	จำนวนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม (หมู่บ้าน)	เนื้อที่ (ล้านไร่)
ภาคเหนือ	๔,๓๑๑	๔,๗๖๖	๔.๒๙
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๕,๐๔๓	๖,๒๐๕	๑.๒๕
ภาคกลาง	๑,๑๑๘	๑,๑๙๕	๐.๕๔
ภาคใต้	๘๕๕	๘๖๒	๐.๒๒
รวม	๑๑,๓๒๗	๑๓,๐๒๘	๖.๒๙

ทั้งนี้กรมป่าไม้ได้กำหนดเป้าหมายในการส่งเสริมให้มีป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ จำนวน ๑๕,๐๐๐ แห่ง โดยมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมประมาณ ๑๘,๐๐๐ หมู่บ้าน เนื้อที่ประมาณ ๑๐ ล้านไร่ ภายใน ๕ ปี (พ.ศ.๒๕๖๓ – ๒๕๗๐)

๙.๒ แผนการจัดการป่าชุมชนภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒

กรมป่าไม้ได้ดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการพื้นที่โดยการสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ราษฎรในพื้นที่ดำเนินการบริหารจัดการป่า โดยการสนับสนุนงบประมาณให้ราษฎรดำเนินกิจกรรมตามความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่และสอดคล้องกับระเบียบกฎหมาย รวมทั้งต้องเป็นการดูแล รักษา หรือฟื้นฟูป่าไม้ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งกรมป่าไม้จะกำหนดเป็นแผนปฏิบัติงานและแผนงบประมาณประจำปี โดยการสนับสนุนให้หมู่บ้านเป้าหมายที่ได้รับการส่งเสริมป่าชุมชน ให้มีความสามารถวางแผนและเสนอโครงการบริหารจัดการป่าตามความจำเป็นและความต้องการของชุมชน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการพื้นที่ป่าให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน

โดย ตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ - ปีงบประมาณ ๒๕๖๓ มีการสนับสนุนงบประมาณสำหรับดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการพื้นที่ฯ จำนวน ๕,๖๖๑ หมู่บ้าน รวมเป็นเงินงบประมาณทั้งสิ้น ๔๒๔,๗๕๐,๐๐๐ ล้านบาท

จากการรวบรวมรายงานสรุปผลการปฏิบัติงานกิจกรรมการบริหารจัดการพื้นที่โดยการสนับสนุนจากภาครัฐ พบว่ากิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการสามารถจำแนกออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ ด้านการฟื้นฟู ด้านการพัฒนา ด้านการควบคุมดูแล และด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน

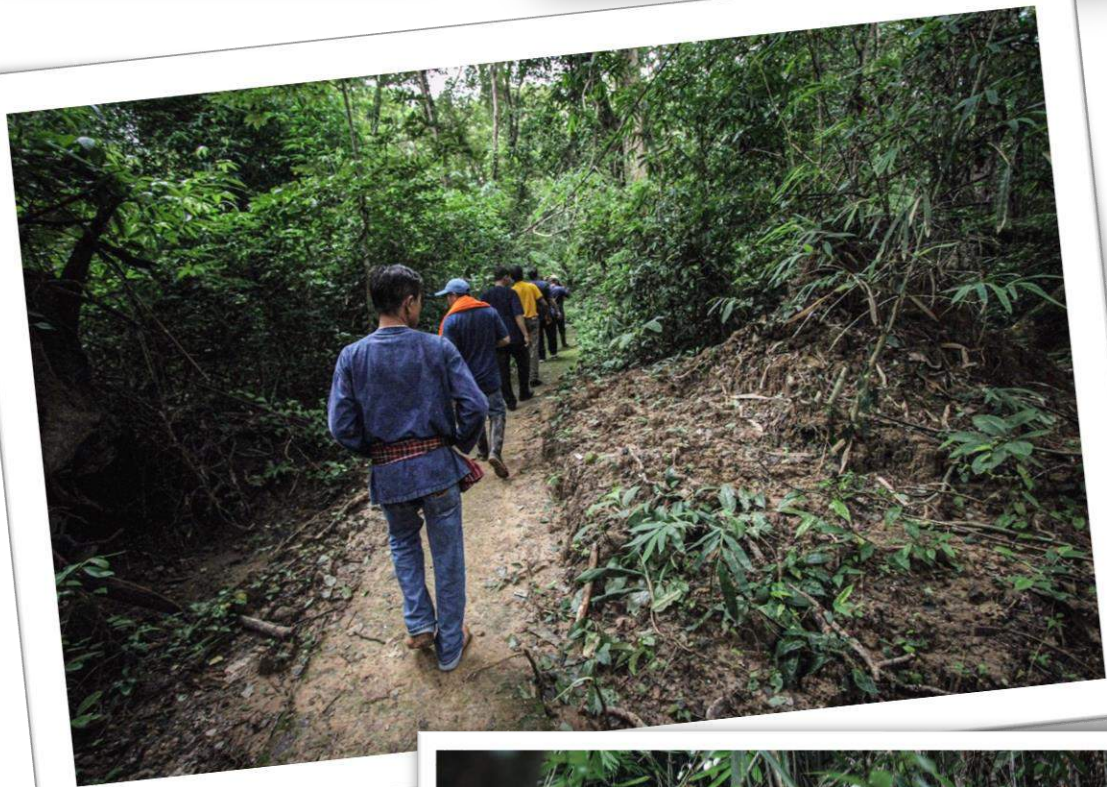
กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ เช่น การทำแนวป้องกันไฟ การใช้ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

กิจกรรมด้านการฟื้นฟู เช่น การทำฝาย

กิจกรรมด้านการพัฒนา เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติ

กิจกรรมด้านการควบคุมดูแล เช่น การประชุมคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนและสมาชิกป่าชุมชน
การวางระบบรับแจ้งเหตุ

กิจกรรมด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน เช่น การเก็บหาของป่า การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน และพักผ่อนหย่อนใจในป่าชุมชน

เอกสารอ้างอิง

๑. แนวพระราชดำริเกี่ยวกับป่าไม้ . (ม.ป.ป.). เข้าถึงได้จาก เว็บไซต์
<https://www.forest.go.th/prachinburi/wp-content/uploads/sites/54/2015/09/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%94%E0%B8%B3%E0%B8%A3%E0%B8%B4.pdf>
๒. บทสรุปผู้บริหาร เรื่อง ผลการดำเนินงานกิจกรรมฟื้นฟูสภาพป่า และพัฒนาอาชีพด้านป่าไม้ เครือข่ายป่าชุมชนดงมัน จังหวัดยโสธร (โครงการพัฒนาพื้นที่หนองอ้ออันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดยโสธร). (ม.ป.ป.). จัดทำโดย ศูนย์ติดตามและประเมินผล สำนักงาน กปร. , สำนักโครงการพระราชดำริ และกิจการพิเศษ กรมป่าไม้ และกรมการพัฒนาชุมชน.
๓. พระราโชวาทและพระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ . ๒๕๕๗. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
๔. พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ พร้อมทั้งสรุปสาระสำคัญ ประวัติ ความเป็นมา กระบวนการ และขั้นตอนในการตราพระราชบัญญัติดังกล่าว ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ รวมทั้งประกาศ ระเบียบ และหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง (ก.ป.๒๕๗/๒๕๖๓). ๒๕๖๓. สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
๕. รักษคน รักษน้ำ รักษป่า ปณิธานองค์พระราชา สู่ปวงประชาชาวไทย . (ม.ป.ป.). บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน).
๖. รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ..... . ๒๕๖๐. คณะกรรมาธิการการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. สำนักกรรมาธิการ ๑ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา (ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ).
๗. รายงานสรุปความก้าวหน้า เรื่อง เร่งรัดขยายการจัดตั้งป่าชุมชน ตามนโยบายรัฐบาล. ๒๕๖๑. สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้.
๘. เว็บไซต์สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) <http://www.rdpb.go.th/th>
๙. เว็บไซต์มูลนิธิชัยพัฒนา https://www.chaipat.or.th/site_content/item/254-theory-developed-forest-restoration.html

